

Сила і наступальність мовного марафону

Наш тижневик щороку детально висвітлює цю подію, постійно подає інформацію про історію конкурсу, про його перебіг на місцях, про те, як відбуваються змагання знавців української мови на районних, обласних і республіканському рівнях.

Письменниця, журналістка, літописець, а тепер ще й ведуча цього річного дійства Світлана Короненко в інтерв'ю з президентом Ліги меценатів, головою наглядової ради Фармацевтичної фірми “Дарниця” Володимиром Загорієм на шпальтах “Слова Просвіти” повідомляла, що XVII Міжнародний конкурс відкрився традиційно 9 листопада, у День української писемності та мови. Володимир Загорій розповів, що попри всі труднощі, які пережили організатори дійства, конкурс впевнено відбувається уже сімнадцять років, у ньому беруть участь дедалі більше школярів з усієї України.

Команда організаторів конкурсу, здружена метою не тільки піднесення соціального престижу державної мови в нашій державі, а й національного відродження, увиразнення пріоритетів в освітній сфері й у гуманітарній політиці загалом, працювала наполегливо.

Сімнадцятий Патріотичний мовний марафон, як і щороку, відбувся за рахунок меценатів України, Канади, США, Австралії. Найголовніші з них — Фармацевтична фірма “Дарниця”, “Ексімер”, Фондація ім. І. Багряного зі США, Союз українок Австралії, особисто Юлія Тимошенко та ще багато інших.

Усім їм дякували зі сцени театру Франка В. Загорій та М. Слабошпицький. А також педагогам, які готують дітей, витрачають знання та енергію, працюючи на велику мовну ідею. “Ці подвижники, забувши особисті проблеми, болі й кривди, щоденно йдуть до дітей і вчать їх розумного, доброго, вічного, — сказав Михайло Слабошпицький. — Для них, як і для нас, головне — діти”.

Цьогорічний конкурс, як завжди, відбувся в усіх областях України, завершився 18 лютого в День рідної мови. Потім працювало журі під головуванням доктора філологічних наук, професора, директора Інституту української мови НАНУ Павла Гриценка, яке визначало переможців і призерів, перевірявши 960 робіт, виконаних переможцями III етапу конкурсу — учнями 3—11 класів, студентами ВНЗ I—IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів. Роботи надіслані оргкомітетами III етапу конкурсу з усіх областей України та міста Києва.

Саме Павло Юхимович вручав перші премії. Переможцями стали: Анна Діжак, учениця 3 класу Сокальської СЗОШ I—III ступенів № 3 Сокальської райради Львівської області; Єлизавета Осічна, учениця 4 класу Одеської ЗОШ № 130 I—III ступенів Одеської міськради Одеської області; Соломія Крамар, учениця 5 класу Комунального закладу “Луцький НВК “ЗОШ I—III ступенів № 22 — ліцей” Луцької міськради Волинської області; Оксана Яременко, учениця 6 класу НВК “Гімназія — загальноосвітній навчальний заклад I ступеня міста Обухова імені Володимира Мельника” Київської області; Ольга Годованець, учениця 7 класу Середнянської ЗОШ I—III ступенів Ужгородської райради Закарпатської області; Марина Регушенко, учениця 8 класу Херсонської ЗОШ

16 травня у Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка відбулося урочисте нагородження переможців XVII Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика, організаторами якого є Ліга українських меценатів і Міністерство освіти і науки України, за сприяння Міністерства культури України. Найпрестижніші премії отримали учні, студенти, вчителі та викладачі, які взяли активну участь у цьому мовному марафоні.

Фото Георгія Лук'янука

I—III ступенів № 4 Херсонської міськради; Маргарита Сергеева, учениця 9 класу ТОВ “НВК “Новопечерська школа” міста Києва; Марина Краснобока, учениця 10 класу Головинської гімназії Черняхівського району Житомирської області; Ангеліна-Юлія Жулан, учениця 11 класу Мукачівського НВК “Дошкільний навчальний заклад-ЗОШ I ступеня-гімназія” Мукачівської міськради Закарпатської області; Галина Шулган, учениця III курсу Тернопільського вищого професійного училища № 4 імені Михайла Парашука; Олена Пастернак, студентка II курсу Львівського поліграфічного коледжу Української академії друкарства; Анастасія Іванова, студентка IV курсу вищого комунального навчального закладу Сумської облради “Лебединське педагогічне училище імені А. С. Макаренка”; Софія Статечна, студентка IV курсу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Катерина Новосолова, студентка I курсу Чорноморського національного університету імені Петра Могили Миколаївської області.

Заступник міністра освіти Павло Хобзей, доктор філології Ірина Фаріон, представник партії “Батьківщина” М. Левінський, лауреат Національної премії імені Т. Шевченка Іван Малкович, народна депутатка ВР Ірина Констанкевич та інші відомі особи вручали грошові премії і книжкові бібліотечки переможцям, які прибули до Києва з усіх куточків України. Хочеться назвати їх поіменно, бодейтих, що посіли II місце: Діана Юзюк, учениця 3 класу Млинівської ЗОШ I—III ступенів № 1 Млинівської райради Рівнен-

ської області; Марія Маговкіна, учениця 4 класу Мар'янівської ЗОШ I—II ступенів Чорноострівської селищної ради Хмельницької області; Дар'я Мруга, учениця 5 класу Херсонської СЗОШ I—III ступенів № 57 з поглибленим вивченням іноземних мов Херсонської міськради; Анна Карпова, учениця 6 класу Нетішинського НВК “ЗОШ I—II ступенів та ліцей” Нетішинської міськради Хмельницької області; Аліна Стефанишин, учениця 7 класу Конотопської гімназії Конотопської міськради Сумської області; Вікторія Бондар, учениця 8 класу ЗОШ I—III ступенів № 3 м. Березівка Березівського району Одеської області; Олександра Серета, учениця 9 класу НВК “Сквирський ліцей — ЗОШ I—II ступенів” Сквирської райради Київської області; Олександра Підгорна, учениця 10 класу Узинської ЗОШ I—III ступенів № 1 Білоцерківської райдержадміністрації Київської області; Лєся Чебан, учениця 11 класу Калуської ЗОШ I—III ступенів № 7 Калуської міськради Івано-Франківської області; Анастасія Скоропад, учениця III курсу Державного професійно-технічного навчального закладу “Стрийське вище художнє професійне училище” Львівської області; Ганна Моторна, студентка I курсу Вінницького технічного коледжу; Романна Заяць, студентка II курсу Природничо-гуманітарного коледжу Державного вищого навчального закладу “Ужгородський національний університет” Закарпатської області; Тетяна Іванишин, студентка III курсу Національного університету “Львівська політехніка”; Марія Андреева, студентка I курсу Херсонської філії Націо-

нального університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

16 травня, як і щороку, у столичному театрі імені Івана Франка переможцям вручили ще й іменні премії та нагороди від симпатиків конкурсу, зокрема премію Олени Пчілки від Ірини Фаріон, Олени Мовчанківської від Ірини Констанкевич, Теклі Бенюк — від Богдана Бенюка та ін.

Як завжди, були вручені премії від голови ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павла Мовчана та головного редактора нашого тижневика. Хочемо зацитувати лист нашої переможниці. “Шановна Люболю Голота і тижневик “Слово Просвіти”! Я, Кравчишина Ольга Богданівна, студентка I курсу Чернівецького медичного коледжу БДМУ, хочу подякувати Вам за підтримку. Це моя перша перемога у цьому конкурсі на IV етапі, для мене і для всього нашого коледжу є надзвичайно приємною Ваша, перш за все, моральна підтримка, адже вона стимулює мене перемагати ще багато й багато разів. Щиро дякую!!!”

Переможців привітали Президент України Петро Порошенко, Уряд, міністр освіти Л. Гриневич. Їхні привітання оголосив заступник міністра освіти і науки України Павло Хобзей.

Як завжди, оголошено, що XVIII Міжнародний — на старті. І ми, інформаційні спонсори конкурсу, бажаємо йому переможної ходи, бо разом з Іриною Фаріон впевнені, що “Сила кожної мови визначається наступальністю її носіїв”.

Влас. кор.

Василь ЛИЗАНЧУК, доктор філологічних наук, заслужений професор Львівського національного університету ім. І. Франка

Якою має бути головна світоглядна платформа української журналістики?!

Інформаційно-психологічна й військова агресія РФ проти України спричинила нові виклики і загрози суспільству, українській журналістиці. Як подолати сервільність і конформізм багатьох журналістів, політиків, депутатів, громадських діячів?

На Ваш суд, шановні читачі, виношу кілька своїх думок щодо об'єднання журналістів України на національних засадах і поліпшення діяльності всієї медіа-системи.

України, секретар НСЖУ), який наголосив, що хоче, аби Національна спілка журналістів стала Національною за суттю, а не за формою. На жаль, чимало журналістів підтримує конформізм, воює проти “мови ворожнечі”. “Рішуче негативно ставлюся до спільних проєктів із Союзом журналістів Росії”, підкреслив О. Бухтатий.

сепаратистську зраду — зрадою, російську брехню — брехнею, московський злочин — злочин, російську агресію — агресією, кремлівських блюдолизів — блюдолизами, російських найманців — аморальними запроданцями. Такий правдивий підхід забезпечується високим рівнем історичних, філософських, політологічних, журналістських знань, авторитетом аргументів, доказів, професійним патріотизмом, громадянською позицією, націєтворною енергією медіа-системи. Невже цього не розуміють шановні Сергій Томіленко, Андрій Куликов, Анастасія Станко, колишня представниця ОБСЄ Дуня Міятович та інші сіячі так званого примирення і порозуміння з підступним, брехливим російським агресором, одвічним ворогом України? Навіть шановні гості з Міжнародної федерації журналістів, ЮНЕСКО і ОБСЄ, які вітали нас, учасників з'їзду, журналістів, жодним словом не згадали про неоголошену війну Росії проти України, а називали її кризовою ситуацією, конфліктом між двома країнами, що спричиняє загибель журналістів, призводить до полону.

3 У ЗМІ досить часто посиляються на вислів Президента України Петра Порошенка про “вільний розвиток і вживання в Україні інших мов, насамперед російської та англійської”, згадують його “Указ” щодо “пріоритетного вивчення” цих мов. Упевнений: жодний із Вас, шановні читачі, не заперечуватиме, що потрібно знати англійську, німецьку, французьку, китайську, арабську, російську та інші мови, які розширюють інтелектуальний світ людини. Але в той час, коли українська мова в Україні ще не стала мовою міжнародного спілкування, кількість газет українською мовою лише в межах 30 %, частка української мови на телебаченні становить тільки 23—25 %, то оголошувати рік вивчення англійської мови, мабуть, не зовсім коректно.

Безперечно, знати англійську мову треба, бо 98 % всієї інтелектуальної інформації у світі англійською, російською мовою — лише 1 %. Ви добре розумієте, що українська мова + національна свідомість — це духовна константа розвитку і безпеки нації й держави. Тому ЗМІ покликані глибоко, всебічно розповідати, що так звана “природна українсько-російська двомовність” — це наслідок реалізації 480 цинічних і жорстоких циркулярів, указів, постанов, інструкцій, розпоряджень про заборону української мови й культури. За висловом талановитого мовознавця Юрія Шевчука, “українсько-російська двомовність”, що панує на телебаченні, радіо, інтернеті, подібнемо у деяких газетах і навіть у “Журналісті України”, це мовна шизофренія або лінгвошизофре-

нія, що руйнує українську мову на усіх її рівнях — від Президента, Прем'єра, депутатів, міністрів — до журналіста, телевізійного оператора, школяра і студента. Адже люди, за законами психіки, репродукують ту і таку мову, якучують по телебаченню, радіо, у державних інституціях.

На жаль, в Україні функціонують телевізійні й радіоканали, які сприяють тому, чого завжди прагнув російський імперіалізм у царські та комуністичні часи і намагаються здійснити нинішні політики Кремля — зруйнувати українську мову і культуру зсередини, уподібнити до російської так, щоб самі українці “добровільно” від неї відмовилися і реалізовували злочинний проєкт “Новоросія”. До таких каналів насамперед належать “Інтер”, “News-One”, “112 Україна” та ін. Структури “Укртелекому” доруйнують українське за духом проводять українське за формою, а більшість FM-радіостанцій — російськомовні з явним московським присмаком. Натхненниками такої цинічної політики є власники телерадіоканалів — олігархи-чужинці та менеджери, для яких Україна — лише плідна територія для збагачення.

Наголошую, що патріотом України робить не кров, а усвідомлення, що людина — частка своєї Батьківщини і від її честі залежить честь країни. Той, хто губить на життєвій дорозі українські національні й загальнолюдські морально-духовні почуття, рано чи пізно починає служити злу. Мовну шизофренію культивують не лише на комерційних телерадіоканалах, а й на каналі UA:Першому. Невже таку ситуацію схвалюють у Міністерстві інформаційної політики України, колишній генеральний директор НТКУ, а нині голова правління Суспільного телебачення Зураб Аласанія?! Вважаю, що Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення має принципово вимагати від керівників теле- і радіоканалів дотримуватися виконання ліцензій на мовлення, російську мову, як будь-яку іноземну, дублювати українським перекладом, як це робить, наприклад, “Голос Америки”.

Замість справжнього естетично-морального українського гумору телевізійні канали ТЕТ, ICTV, СТБ, “1+1” та ін. пропагують різноманітні програми, в яких паплюжать українську мову, глумляться над українськомовними піснями, національно-культурними традиціями і звичаями. Українську психіку руйнували Тарাপунька зі Штепселем, довгоносики, кролики, Сердючка, “Файна Юкраїна”, а нині це аморальне дійство продовжують невинуватити “Віталька”, “Ді-зель-шоу”, “Одного разу під Полтавою”, “На троїх”, “Вар'яти” та ін. разом із фільмами “Останній москаль”, “Село на мільйон”. Усіх не перерахуєш.

Дійства “95 кварталу”, “Ліги

сміху” доносять своїм глядачам ідеї, що українська держава — це несерйозно, українська мова недолуга (хіба що для сміху!), а української культури, українського гумору взагалі немає. У коміків Зеленського і Кошового найчастіше викликають сміх сексуальні оповіді або зневага до українських національних цінностей на кшталт: “Я настільки патріотичний, що у мене недавно прорізався не зуб, а тризуб мудрості”. Тишилася цим недолугим, аморальним висловом Настя Каменських. І Настя, і коміки нав'язують українськомовним дітям спілкування російською мовою. У програмах “Голос країни”, “Голос. Діти” українськомовна пісня — рідкісне явище. Вважаю, що пісенні конкурси треба проводити за таким принципом: учасник пісенного змагання обов'язково має виконувати українськомовну пісню, а другу — будь-якою іншою мовою. “Зіркові” тренери також повинні показувати приклад — спілкуватися з учасниками конкурсу, які живуть в Україні, тільки українською мовою. Мати яскраво виражену українську патріотичну позицію, а не розмити, космополітичну. Співак Іван Дорн в інтерв'ю російському блогеру назвав російсько-українську війну “сваркою двох побратимів”. Невже побратим може вбивати побратима, як це зловісно роблять російські агресори та їхні поплічники-сепаратисти?

4 Повернення до української родової сутності в сучасних умовах інформаційно-психологічної і військової агресії РФ проти України означає природну потребу глибокого відчуття і розуміння української національної ідентичності, моральності й духовності. На жаль, чимало журналістів чомусь не опановують правдивими, комплексними і системними знаннями, у них відсутнє вміння чітко розставити історичні акценти з урахуванням сучасних політико-ідеологічних, глобалізаційних процесів. Звідси — засильня скандальних, деструктивних, аморальних матеріалів і замовчування, ігнорування суспільно-важливих фактів, подій, явищ, що не сприяє морально-духовному розвитку читачів, глядачів, слухачів, їхній інформаційній обізнаності. Прикладів чимало. Привертаю увагу до такого. Цього року виповнюється 1165 років давньоукраїнській державі Русь. Нестор Літописець у “Повісті минулих літ” запитував: “Откуда есть пошла Русская земля?”. І сам відповів: “В літо 852 начаша ся прозивати Руская земля”. На жаль, у більшості ЗМІ ця тема поза увагою. Дуже добре, що газета “Слово Просвіти” опублікувала статтю Ю. Мушкевича “Це повинен знати кожний” (ч. 16 за 2017 р.).

Важливо ще і ще роз'яснювати українській, російській, європейській і світовій людині, що спадкоємцею Русі, Київської Русі є Україна (!), а не Москва=Росія. Росіяни і українці — різного роду-племені. Але ми усі і треба жити у злагоді та мирі. Приклад висвітлення

1 Підтримую надто важливу патріотичну ініціативу авторитетної газети “День” щодо “Української журналістської платформи”, яка спричинила актуальну дискусію про глибинну сутність журналістики в Україні та Європі в контексті військової агресії РФ проти України. Актуальні думки про патріотичний професіоналізм журналістів висловили Лариса Івшина, Ольга Герасим'юк, Наталя Іщенко, Віктор Набруско, Юрій Макаров, Вадим Лубчак, Любов Голота, Віталій Портников і десятки інших медіа-працівників, основою творчості яких є українське національне державотворення. Морально-духовні, українські національно-громадянські та загальнолюдські цінності різними формами і методами пропагують газети “День”, “Дзеркало тижня”, “Слово Просвіти”, “Українське Слово”, “Літературна Україна”, ТРК “Львів”, радіоканал “Культура”, львівське радіо “Незалежність” і низка інших, які працюють під гаслом “Нам пора для України жити!”.

Національно свідомі українські журналісти схвалюють резолюцію Європарламенту від 23 листопада 2016 р. “Про протидію пропаганді, спрямованій проти ЄС”, в якій Росію порівнюють з такими терористичними загрозами, як “Аль-Каїда” та ІДІЛ. Однак під час перебування на посаді першого секретаря НСЖУ Сергій Томіленко в одній із публікацій назвав неоголошену, злочинну, загарбницьку війну РФ проти України лише звичайним “конфліктом між двома країнами”, ніби московська маніпулятивна пропаганда, войовнича політика Кремля не несе страждань і горе громадянам України. Неприпустимо аморально загравати з пропутінською Спілкою журналістів Росії, підтримувати фальшиве гасло “Дві країни — одна професія”, мета якого позбавити українську журналістику національної сутності, зіштовхнути її у багно космополітизму, меншовартості, прислужництва російській імперській ідеології. Були сподівання, що на XXIV з'їзді НСЖУ відбудеться серйозна дискусія з проблем ефективного функціонування медіа-сфери. Натомість, усе звелось до одного — боротьби за посаду керівника Спілки. Принципову позицію оприлюднив Олександр Бухтатий (головний консультант департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента

2 В умовах гібридної війни до стандартів журналістської професії потрібно ставитися не стандартно, не традиційно, а неординарно, конструктивно. Прислухаймося до мудрої думки журналістки, громадської активістки Еміне Джеппар, що “журналісти не можуть бути поза політикою під час війни. Кожен повинен розуміти, що інформація — це зброя”. Від того, що і як журналіст пише, говорить по радіо, що показує по телебаченню, залежить міць наших національних бастионів, моральний дух захисників України від російських агресорів.

Публіцист Сергій Грабовський слушно наголосив, що “модна нинішня формула західної журналістики про “баланс думок і поглядів” у висвітленні тих чи тих подій — це світоглядна порнографія, яку французький філософ Філіп де Лара афористично сформулював так: “П'ять хвилин для Гітлера, п'ять хвилин для єврея”. Ось вам, мовляв, дві правди, обидві рівноцінні, а все інше нас не стосується”. Годі й казати, що такий підхід до висвітлення російсько-української війни не має нічого спільного зі справді найкращими журналістськими принципами, традиціями, які мають на меті не “сякати” баланс думок”, а правдивість, компетентність, об'єктивність, свободу слова і відповідальність. Баланс між білим і чорним — це аморальна сірість. Журналіст насамперед громадянин, патріот, а до цих якостей належить професіоналізм, здатність боротися із внутрішньою і зовнішньою несправедливістю — основною загрозою Україні.

Ідеологи “русского міра” та їхні поплічники-відступники з нашого журналістського середовища заповзято нав'язують постмодерні постулати в Росії, Україні та Європі, тобто, сприймайте тільки нашу, московську, правду, адже всі правди рівнозначні, рівноправні, прийнятні. Мовляв, білоруси, росіяни, українці — це один народ, а українська держава — це штучне утворення, це помилка історії, тому її треба виправити: повернути Україну в лоно Російської імперії будь-якими способами.

Отже, не треба піддаватися російським маніпулятивним технологіям і зокрема щодо вислову “мова ворожнечі”. Українські ЗМІ покликані називати українських героїв — героями, подивитися захисників України — подвигом,

ювілейної теми 1165-річчя давньоукраїнської держави Русь міг би показати “Журналіст України”, але за останній рік журнал із професійного суспільно-політичного перетворили на техніко-технологічний, інформаційний бюлетень.

5
Директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимир Різун дуже слушно запропонував об’єднати зусилля теоретиків і практиків журналістики у виробленні стратегії підготовки фахівців для медіа-індустрії. У цьому контексті є над чим працювати, щоб професіоналізм майбутніх журналістів формувати на засадах україноцентризму. Україноцентризм ґрунтується на концепції націоналізму, який є філософією буття кожної Нації, її життя й розбудови, а шовінізм, фашизм, нацизм і московський рашизм, який увібрав у себе шовінізм, фашизм і нацизм, це філософія поневолення і гноблення інших націй. Націоналізм породжує подвизників і героїв, а шовінізм, фашизм, нацизм, рашизм — убивць, грабіжників, загарбників, яничарів, хо-луїв.

Багатьом відомо, який резонанс викликав пост у “Фейсбуці” політтехнолога Дмитра Бачевського під назвою “Журналісте, не стріляй нам у спину!”. В інформаційній війні слово — головна зброя. “На кого ти спрямуєш свою зброю? На ворога чи на свій власний народ?”, запитує Дмитро Бачевський. І наголошує: “Пам’ятай! Коли під виглядом об’єктивності ти запрошуєш до студії ворогів України чи береш у них інтерв’ю, подаєш антиукраїнський погляд, висвітлюєш акції провокаторів ти стріляєш у нас! Коли ти поширюєш неперевірену інформацію і фейки ти ще раз стріляєш у нас! Коли ти упродовж тижнів смакуєш білки політиків чи копірсаєшся в чийсь брудний білізні ти знову стріляєш у нас! Коли ти розповідаєш, хто кого в черговий раз убив чи розчленував, кого збила машина чи переїхав потяг, ти знову стріляєш у нас! Коли в умовах війни ти виступаєш проти держави єдиної системної сили, здатної нас захистити, ти робиш у нас контрольний постріл!

Ще не пізно пригадати, як багато від тебе залежить, і розвернути свою зброю в інший бік! Зроби постріл у ворога! Розкажи нам про наших безстрашних героїв, про сміливі операції та успіхи на полі бою, про дружбу та взаємодопомогу, про людське благородство і честь. Розкажи про успіхи українців у науці, культурі, спорті, про наші плани та перспективи, про наші нехай маленькі, але перемоги! Покажи нам приклади, які надихнуть нас на боротьбу і додадуть нам сил протистояти ворогові! Підтримай тих, хто любить свою країну, й ігноруй тих, хто прагне її знищити!”

Російсько-українська війна — війна цінностей, світоглядних орієнтирів. Українці завжди були і є будівничими — і в матеріальному, і в духовному сенсі. Для журналістів, для всіх українців російська агресія — визначальний момент історичної Істини. Адже історична Правда — головна гуманітарна зброя. Пізнаймо Правду — і Правда визволить нас із російського морально-психологічного ярма!

Пам’ять про Героя наших днів...

Георгій ЛУК’ЯНЧУК
Фото автора

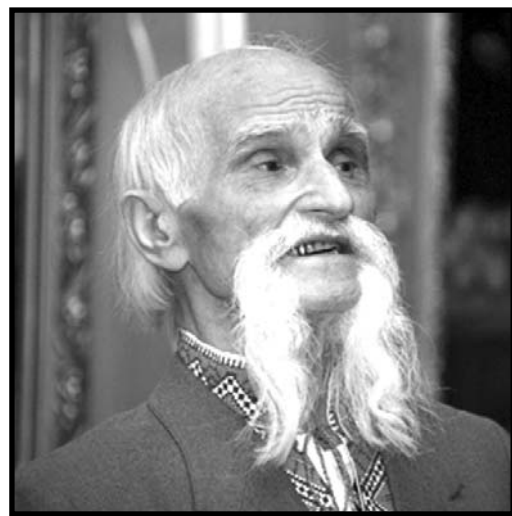
4 травня у Києві на Лук’янівському військовому цвинтарі (ділянка № 4) відбулося урочисте відкриття пам’ятника Олександрові Гуменюку, комбату і засновникові батальйону оборони “Київська Русь”.

Олександр Леонідович Гуменюк народився 5 серпня 1964 року в селі Ясенове Друге Любашівського р-ну Одеської обл., яке в добу УНР було одним із епі центрів повстанського руху. Батько трьох молодих козаків (Святослава, Олега та Максима) героїчно загинув через десять днів після свого піввікового ювілею поблизу с. Малоіванівка Перевальського р-ну Луганської обл., виконуючи бойове завдання...

Полковник (посмертно), лицар ордена Богдана Хмельницького 3 ст. (2014, посмертно), орден “Народний герой України” (2015, посмертно).

Вклонитися легендарному комбатові Гуменюку прийшли рідні та близькі, але найбільше було побратимів по зброї... Підполковник Гуменюк був із тих, хто не посилає в бій, а веде до бою. Він завжди йшов попереду — як легендарний у часи УНР полковник Петро Болбочан. Тому весь батальйон вірив і довіряв своєму комбатові. “Чим більше дбаєш про товаришів, тим міцніший колектив”, — вважав “Батя”. — Головне, щоб політики не заважали нам виконувати свій святий обов’язок перед Україною”.

Олександр Гуменюк пішов захищати Батьківщину добровільно. Створив 11-й батальйон територіальної оборони “Київська Русь” і став його першим командиром. Зі своїм батальйоном звільнив п’ять міст на Донеччині, особисто брав участь в усіх без винятку боях. Завжди умів підбадьорити тих, хто занепадав духом. Дбав про вояків, як про своїх дітей. І вони його любили, як батька. “Війна має великі мінуси, — казав він, — але має і плюси, адже тільки з утратами люди починають розуміти, що таке Воля і якою ціною вона здобувається”.

За видом і духом **Олександр ФИСУН** був запорожцем — розкішні вуса, народне вбрання. Та й народився ж у селі Темирівці на Гуляйпільці Запорозької області 5 березня 1932 року. Жага творення привела його в Київський художній інститут. Працював за фахом в управлінні залізниць, в майстернях Художнього фонду. Найяскравіше проявився в есклібрісах. Творчо розвинув їх як самодостатній жанр: книжкові знаки вирізьблював не лише для сучасників, а й для історичних та куль-

Дружина Героя Олена Гуменюк з його синами Святославом, Олегом та Максимом, письменник Роман Коваль, автор пам’ятника народний художник України Анатолій Гайдамака, почесний голова Співки офіцерів України Євген Лупаков, кобзар Тарас Силенко, поетеси Антоніна Литвин і Зоя Ружин, доброволець ОДЧ “Карпатська Січ” Микола Тихонов та волонтери біля пам’ятника Олександрові Гуменюку

Своє 50-ліття він відзначив у поході — під час переведення батальйону з гори Карачун під Дебальцевим. “День народження — це не свято, а підсумки, що ти зробив та що не зробив”, — вважав Олександр Гуменюк.

На війні як на війні: запилюжений, обвітрений, спокійний і небагатослівний — таким побачила комбата Гуменюка на горі Карачун у Слов’янську журналістка Віолетта Киртока. Пані Віолетта вдячна долі, що встигла сказати слова поваги та вдячності Олександрові Гуменюку. За чотири дні після загибелі, 19 серпня 2014 р., завдяки публікації Віолетти ми дізналися, якого патріота-героя втратив наш народ. Найхоробріші гинуть першими... До 15 серпня 2014-го — останнього дня життя комбата Гуменюка — в батальйоні “Київська Русь” не було жодної втрати! У тому бою загинув і один із найкращих розвідників батальйону Олег Оникієнко — “Корсар”. Дістав поранення старший лейтенант Олексій Демченко. Був

важкопоранений розривною кулею в обличчя Едуард Мальований. Убивць Олександра Гуменюка та Олега Оникієнка — російських спецпризначенців — того ж дня відправили в пекло білці батальйону Гуменюка.

Мужний, енергійний, цілеспрямований. Вимогливий, але справедливий. З гумором, з усмішкою на устах, як справжній козак. Таким його запам’ятали назавжди бойові побратими, друзі й рідні. “Ця війна засвідчила, хто друзі, а хто вороги. Але війна показує також, яка в тебе родина”, — казав Олександр Гуменюк. Олександрова дружина виявила себе в найтяжчі хвилини козацького, вірним другом чоловіка, послідовницею, продовжувачкою його справи. Дружині комбата Олені Гуменюк судилася нелегка доля самій виховувати трьох синів Народного Героя України.

Своїми спогадами про Героя поділилися на відкритті пам’ятника полковники Валерій Вовк та Олексій Савич, автор пам’ятника народний художник Украї-

ни Анатолій Гайдамака, народний депутат України Андрій Тетерук, козак Михайло Година, доброволець ОДЧ “Карпатська Січ” Микола Тихонов, поетеси Антоніна Литвин і Зоя Ружин. Талановиті сини Олександра грали на музичних інструментах, а кобзар Тарас Силенко виконав пісню про Народного Героя (сл. Антоніна Литвина, муз. Василя Литвина). Провів меморіальний мітинг відомий історик і письменник Роман Коваль.

P. S. В останньому своєму інтерв’ю комбат Гуменюк висловив особисте глибоке переконання, що ми в цій війні переможемо. Він вірив, що ми не тільки заберемо Крим, а й відвоюємо в Росії вкрадені нею українські землі. “Якщо воювати, — казав комбат, — то все своє забирати. Дайте мені очолити військо, і я доведу його до Москви!”

І всі ми віримо, що ще наше покоління збудує Соборну Українську Державу, втілюючи шляхетну мрію нашого Героя.

Жив і творив для краси й мудрості

турно-освітніх діячів України. З конфігурацій ліній, цяток, плям витворював змістовний і пружний образ, який уособлював життєве спрямування того, кому твір присвячено. Про їхню образотворчу змістовність і художню досконалість оповідається у книжці “Есклібристи Олександра Фисуна” (2017).

О. Фисун не тільки художник-графік, а й історик мистецтва, народознавець. Академік Міжнародної академії оригінальних ідей.

Ще студентом у майстерні славного скульптора Івана Гончара митець відкрив образну наснагу й змістовність народного мистецтва. У святах та обрядах побачив не тільки художню сутність, а й зв’язок поколінь впродовж тисячоліть. Ці відкриття підсилювали його участь в археологічних дослідженнях праміст і селищ Трипільської цивілізації у 1970—1990-х роках. Образотвор-

ча мова предків простежується на писанках, в декоративних розписах, оздобах кераміки сучасних народних майстрів.

Творча діяльність еднала Олександра Фисуна з визначними митцями розпису Марією Приймаченко з Київщини, сестрами Яриною та Софією Гомеюками з Уманщини, Ялиною Ратушняк з Тальнівщини, гончарами Ладимиром Паламаренком, Дем’яном Косяченком, Григорієм Торбою з Черкащини, Михайлом Денисенком із Василькова, майстрами керамічної іграшки Лизаветою Медолиз з Громи (Уманщина), Олександром Селюченко з Опішні (Полтавщина), Олександром Ганжою із Жорниць (Поділля). Замалював писанки з колекції В. Мицика, внаслідок чого було видано альбоми “Писанки Черкащини” (1992, 2007).

Він не тільки організував ватагу “Зореносці”, колядував з нею впродовж чотирьох десятиліть, а й розробив колядницьке вбрання й обладунки. А на весіллях перестаростував від Чернігівщини й аж у Карпати. А ще улаштовував Світу білого в коляд-

ках, весни-красни у коловертящих хороводах, еднання з життєтворними силами — вогнем і водою на Купайла й осягання в українських високостях світлої й медової Калити. Усе це, як писав народознавець О. Фисун, є необхідністю впродовж багатьох віків “заглиблюватися в неосяжні простори Всесвіту, здатності збагнути незнищимість краси й мудрості Світобудови, в духовній потребі славити Космічне Буття. І таким чином утверджувати себе як Народ видатної цивілізації”.

На основі осягання народно-го обрядотворення й мистецтва Олександр Фисун уперше в українській науці написав фундаментальну працю, якій нема аналогів: “Праоснови Трисуття Українського Духу”. Кончина, яка постигла Мистця 6 травня 2017 року на 86-му році життя, завадила йому видати це дослідження і довершити низку творчих справ.

Вічна пам’ять вірному патріоту України!

З невтолимим жалем коло товаришів (і Вадим Мицик)

Ірина ФАРІОН,
доктор філологічних наук, професор

Постановили ми нині з моїм зятем зареєструвати наше диво — новонароджену 1 травня Евоньку. Звісно, що наша умова оформленого свідоцтва про народження Евоньки, Евусі, Евенятка... — це зазначене в документі не лише громадянство її батьків, але і їхня **НАЦІОНАЛЬНІСТЬ** як основа **ВІДОКРЕМЛЕНОГО** культурного буття кожного народу. На нашу вимогу ми отримали не лише категоричне заперечення, а й обурливе подивування схапуваною чиновниці, що покликала це робити для зручності відразу ж у пологовому будинку на Мечникова, що у Львові. Особа жіночої статі почала перед нами вимахувати чийось паспорт, вивергаючи звуки, що цього (себто національності) нема “згідно паспорту”. Я зі співчуттям дивилася на це стихійне лихо з купою помилок в українському мовленні, якому намагалася пояснити концепційну різницю між поняттям **ГРОМАДЯНСТВА** і **НАЦІОНАЛЬНІСТЮ** (етнічністю). Бачила хіба очі, повні пустошного жаху. Грюкнувши дверима, вийшли, щоб тепер шукати національного щастя у місцевому РАГ-Сі.

Чому потрібна графа «національність», або Як ми реєстрували нашу ЕВУ-УКРАЇНОЧКУ!

1. Отже, **ІСТОРІЯ ПРОБЛЕМИ**. Далекого 1996 року з ініціативи РУХУ (отих гібридів, запактованих у складний прикметник: націонал-демократи, себто трохи демократи, трохи націонали — розумій ні те ні се — наше тривале суспільне горе і прокляття) з паспорта вилучено графу “**НАЦІОНАЛЬНІСТЬ**”.

2. **12 вересня 2002 року** Постановою Кабінету Міністрів України № 1367 (“Про затвердження зразків книг реєстрації актів цивільного стану та описів бланків свідоцтв, що видаються державними органами реєстрації актів цивільного стану”) було вилучено в **СВІДОЦТВІ ПРО НАРОДЖЕННЯ** і у свідоцтві про усиновлення **ЗАПИС ПРО НАЦІОНАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ**, а у свідоцтві **ПРО ШЛЮБ — НАЦІОНАЛЬНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ!**

3. **10 листопада 2010 року** Постановою Кабінету Міністрів України № 1025 (“Про затвердження зразків актових записів цивільного стану описів та зразків бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану”) **графу “національність” вилучено з усіх бланків про державну реєстрацію.**

УВАГА! ЦІКАВИНКА!!! Під час голосування за Уряд на чолі з Яценюком 2014 року ми, депутати ВР України VII скликання, отримали особові справи на кожного пропонуваного міністра, де у бланках особових справ **БУЛА графа “національність”**. Всі майбут-

ні міністри чемно цю свою національність зазначили, наприклад, Аваков — вірменин, Денисова — росіянка, всі решта — українці. **ЛИШЕ ЯЦЕНЮК** у графі національності написав **ГРОМАДЯНИН УКРАЇНИ**.

Отже, чи є сьогодні у нашому юридичному полі документ, що підтверджує національність **ТИТУЛЬНОЇ НАЦІЇ — УКРАЇНЦІ?** Запитання риторичне. Натомість Закон України “Про національні меншини в Україні” містить право визначати свою національність **ВСІМ** нацменшинам, що живуть в Україні. Поза законом, як бачимо, опинились хіба ми, державотворчий етнос, українці, що став абсолютно безправний на своїй землі і передусім через вимивання з етноніма “українець” первісного змісту: етнічної, а не **ПОЛІТИЧНОЇ** належності... Чому маємо вимагати зазначення своєї національності?

“Міжнародний Пакт про громадянські політичні права” поділяє **ЛЮДСТВО** за національною ознакою.

“Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод” покликається передусім на національний поділ.

Рамкова Конвенція Ради Європи “Про захист національних меншин” надає право людині **ВІЛЬНО** вирішувати, до якої національності вона належить.

У Законі України “Про національні меншини в Україні” (ст. 3), зазначено: “До національних меншин належать групи гро-

мадян України, які не є українцями за національністю”.

Графу національності обов’язково використовують під час перепису населення, який в Україні свідомо знову відкладено винятково через безсумнівне збільшення частки **ЕТНІЧНИХ УКРАЇНЦІВ**, що вкотре підтверджує моноетнічність нашої Держави, а отже, **АБСОЛЮТНЕ І БЕЗЗАСТЕРЕЖНЕ** панування **УКРАЇНСЬКОЇ** мови і культури.

Нормативно-правові документи інших країн Європи у заяві про реєстрацію народженої дитини, свідоцтві про народження, про шлюб містять графу “національність” або “національне походження”. Хоч це, звісно, геть другорядний аргумент.

Отже, графа “**НАЦІОНАЛЬНІСТЬ**” зникла з документів цивільного стану в Україні з єдиною метою: знищити, засимілювати, розчинити українців як **КУЛЬТУРНО-ЕТНІЧНУ** та **ДЕРЖАВОТВІРНУ СПІЛЬНОТУ** на догоду космополітично-масонському місиву! Не вдалося цього зробити через **ГОЛОДОМОР 1933, 1947** років щодо селянства, через терор і репресії інтелектуалів упродовж колонізованих століть, то роблять це тепер щодо **ВСІЄЇ** нації “тихо і безшумно” через похоронну команду лібералізму: “Демократія, особливо ліберальна демократія, діє краще за Голодомор — проносить легко й безшумно, не уриваючи сну” (Юрій Іллєнко).

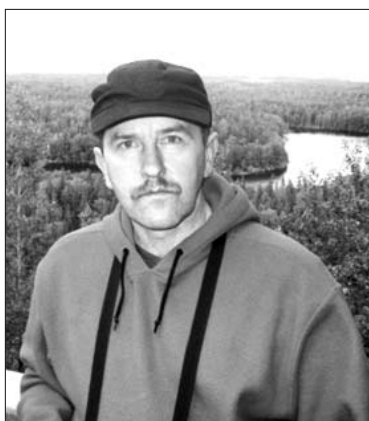
Нема слова — нема реалії! Словосполучу “національність — укра-

їнець” цілеспрямовано й зумисно **ВИЛУЧЕНО, отже, вилучено факт існування НАЦІЇ. Це, власне, те, що потрібно глобалістам для загарбання наших чорноземів, бо з душею-мовою, видається, вислід для них непоганий: “єдина країна — єдина страна”.**

Чи може це зрозуміти чиновниця, прислана для випису свідоцтва новонароджених у Пологовому будинку на Мечникова, що у Львові? Думаю, що ні! Вона, оця суміш совкокосмополітизму, прекрасний трофей глобалістів, у паші яких має зникнути **НАЦІОНАЛЬНІСТЬ “українець”**, а відтак і сама Україна як окрема **ЕТНОКУЛЬТУРА** передусім.

Словом, ми не спинимося у нашому намаганні записати нашу Евоньку **УКРАЇНКОЮ** і продовжимо домагатися запису національності батьків у свідоцтві про народження вже за місцем проживання.

P.S. Ще далекого 7 липня 2014 року я, як депутат ВР України, звернулася до міністра юстиції П. Петренка з вимогою повернути графу національності у паспорт і серед мотлоху “юридичних” слів отримала таку відповідь: “Водночас обов’язковим є те, щоб право офіційного декларування своєї національності **не перетворилось на тягар**, коли внесення відомостей про національність до офіційних документів буде обов’язком фізичної особи” (див. блог на е-носії “Українська правда” від 14 серпня 2014 року “Пізнай себе — і буде з тебе (або про графу національність)”).

Сергій ЛАЩЕНКО

Уже під час першої своєї поїздки на Донбас звернув увагу на чимало кількість спотворених українських прізвищ. Навіть поцікавився родослівною одного ну дуже проросійського і проросійського носія прізвища “Луц”. Ким були його предки? Шведами, німцями, прибалтами? Може, в оригіналі було “Лутс”? Тоді це естонське прізвище. Довго ламав собі голову... А виявилося, що той пан був чистокровним українцем, а дід в усіх документах проходив, як “Луць”. Онук же зовсім не протестував, коли той м’який знак прибрали. Луц то й Луц — так милозвучніше для російського вуха. Бо москвич і рязанець точно не вимовить оте чудернацьке “ць”. Це ж майже як “паляниця”... Брати з півночі полегши-

Прізвища, спотворені колонізаторами Про рішучих чиновників імперських і... нерішучих наших

ли сприйняття чудернацького, на їхню думку, прізвища досить радикально. Просто викинули м’який знак. І воно тепер в усіх документах так проходить — “Луц” навіть в українському варіанті. Відтоді я отримав чимало підтверджень того, що прізвища українські на сході України безсоромно спотворюють. Але найбільше вражає та легкість, з якою це роблять дотепер чиновники-колонізатори. Вони рішуче задають тон, а далі вже все йде, як по битій дорозі. Навіть опору жодного не виникає. Це як “отжатіє” Криму 2014 року — посунули на хохлів рішуче, і все вийшло добре.

А тепер уявіть собі масштаби явища. Пишу добрі статті про патріотів Донбасу, а від них нерідко чую претензії. Мовляв, чому назвали мене “Чорногором”? Я ж Чер-но-гор! І до імен претензії є: “Називаєте мене Самійлом, а я ж Самуїл...” І це сказав не якийсь там сепар, а патріот, якого лише дивом не розстріляли за український прапор 2014 року. І батько у нього українськомовний, із села. Що-

правда, вірянин, протестант, тому й ім’я таке дав синові. Ледве я відбився від звинувачень у перекрученні, пояснивши, що у вас на Донбасі так писати можна, а у нас уже не так зрозуміють... Тож вибачайте. В українських текстах буде так, як я написав, а у місцевих, російських — дивіться самі.

А те, що на Донбасі, Харківщині, Одещині ще довго спотворюватимуть українські прізвища, сумніву немає. Надто важкий спадок русифікації отримали ми від імперії. Скажімо, Реву будуть вперто називати “Рьовою” — і це при тому, що “е” під наголосом. Але імперська сверблячка — непереборна сила! Наступний приклад. Є такий Євген Понасенков — відомий російський історик і публіцист. Явно ж предки були Панасенками! Бо від слова Панас (Афанасий) а не “понос”. І це не якийсь там пришепелкуватий актор Пореченков, який стріляв із кулемета по наших бійцях, оборонцях Донецького аеропорту. Позиція Євгена гранично проукраїнська

— ще трохи і може повторити долю Немцова... Але сумніваюся, щоб його самого хвилювала правильність написання прізвища з української точки зору. Бо в імперії зміна ідентичності зворотного ходу не має. Зробили рішуче і швидко, а далі спробуй доведи, що ти не слон. Тому й не дивуйтеся, коли почуєте таке прізвище, як Горьковенко. То ще добре, коли носій прізвища живе в Костромі чи на Єнісеї — там воно не так різко слух. Але ж і на Херсонщині може мешкати, і в Харкові. Предки, звісно, були Гаркавенками, але ж росіяни не розуміють етимології українських прізвищ. А “сверблячка” імперська традиційно є і стимулом, і дороговказом, і керівництвом до дії. Скільки ж таких чиновників попрацювало на безмежних просторах імперії — і в армії, і у відділі кадрів, і навіть у пологових будинках! Москвитам раз плюнути — переправити Тягнирядно на Тянирядно, або Вівсяну на Овсянну. Уявляєте? Зміни першу літеру прізвища — і в його власниці виникне чимало проблем. Але що їм до того? Міняють. Втішаймося тим,

що не записали “Тяниодеялова” або “Овсянникова”.

Нещодавно познайомився з літнім просвітянином, який також має власний “компрокат” на чиновників-імперців. І зібрав він його, проживаючи на Донбасі. Аналогічних прикладів — безліч. Скажімо, у Львові живе добродій Василь Карпів. А його рідний брат у Донецьку вже пишеться, як Петро Карпов. У Тернополі живе пані Ольга Білик, а в Макіївці сестра її — Марія Белік. Варто опублікувати список просвітянина! Там навіть зазначено, яка інстанція змінювала прізвище. Треба поменше готувати ґрунт і розробляти стратегію дерусифікації і повернення питомих українських прізвищ. З-під палиці процес навряд чи піде; тому не все зразу. Але й під лежачий камінь вода ніколи не потече — треба рухатись. Українсько-російська війна не залишає для нас іншого виходу. Понад десять тисяч убитими! Тож не виключено, що, зайнявшись цією шляхетною справою, ми врятуємо чимало життів наших онуків і правнуків.

«Театр-саркофаг київського Монмартра?»

Михайло ДЕГТЯРЬОВ,
мистецтвознавець, член НСХУ,
дійсний член АН Нью-Йорка

Нагадаю, що Андріївський узвіз — одна з вулиць історичного центру Києва, яка — чи не з останніх! — все ще зберігає свою самобутність, “ауру” старовини.

Вулиця забудовувалася переважно в XIX ст.—на початку XX ст. і зберегла будівлі архітектурних стилів від періоду класицизму до модерну. Слід підкреслити, що згідно із законодавством про охорону пам’яток, Андріївський узвіз є невід’ємною складовою Державного історико-архітектурного заповідника “Древній Київ”, створеного 1987 року. А вже 2012 року архітектурному ансамблю цієї вулиці надано статус “Комплексного пам’ятника містобудування”, — на цій заповідній охоронній території заборонялося зводити будь-які нові масштабні споруди. Винятки — в особливих випадках, з обов’язковою умовою, що нова споруда гармонійно вписуватиметься в історичне середовище і відповідатиме йому габаритами, стилістикою, інфраструктурою тощо.

Проект новобудови мав розроблятися на конкурсній основі із залученням до його обговорення громадськості, і остаточно затверджуватися Верховною Радою України.

Варто нагадати, що Україна ратифікувала низку міжнародних угод про необхідність зберігати свою національну, історичну й культурну спадщину, що є значною і невід’ємною частиною світової скарбниці.

Але, на жаль, спостерігається зверхнє ставлення до цих зобов’язань: випадок із “театром на Подолі” особливо промовистий.

Конкурс не проводили, театр почали будувати без жодного обговорення, на огорожі будівельного майданчика не було встановлено необхідного у таких випадках інформаційного щита із зображенням майбутньої споруди.

Ось чому можна зрозуміти реакцію представників громадськості, які зверталися до ЗМІ, відповідальних чиновників із петиціями, організовували мітинги протесту під новобудовою, апелювали до Президента країни (і це, я думаю, дуже правильний тактичний хід, оскільки основним інвестором і меценатом будівництва театральної будівлі, як відомо, є корпорація “Рошен”).

17 грудня 2016 року створили цивільне об’єднання “Громада Андріївського узвозу”, до якого увійшли архітектори, мистецтвознавці, небайдужі до долі історичного Києва.

Є, звичайно, і ті, хто рішуче став на захист протизаконного будівництва “Театру на Подолі”. Вже вдень самої “презентації” будівлі на столі мера Києва В. Кличка лежав лист із підписами 50-ти діячів мистецтва (переважно театру й кіно), які вирішили морально підтримати ініціатора будівництва театру — режисера Віталія Малахова.

Щодо чиновників, то в їхніх офіційних заявах, хоч як дивно, довгий час абсолютно не йшлося про порушення охорони іс-

торичного середовища. Все зводилося до міркувань про те, що, “якщо комусь архітектурний образ майбутнього театру не подобається, то комусь, навпаки, дуже подобається”. Таким чином дозволив собі висловлюватися й головний архітектор Києва Олександр Свистунов. Очевидно, у нього є серйозні “проблеми” зі знанням вітчизняного законодавства. Будучи вичнем майстерні колишнього головного архітектора міста Сергія Бабушкіна, що протиправно “прикрасив” історичний центр Києва монстрами-хмарочосами, Свистунов запозичив у свого наставника зразок зверхнього ставлення до нашої культурної спадщини. Авторству Свистунова належить готельна будівля-монстр — “Інтерконтиненталь” в охоронній зоні Святої Софії Київської, що фактично “розчавила” своїми габаритами навколишні пам’ятники архітектури цінної сакральної території.

Мимоволі виникає питання: чи не “просвістить” остаточно молодий амбітний архітектор нашу історико-культурну спад-

су його апологетів, усе ж усіліє, то нестиме загибель усьому прекрасному ансамблю Андріївського узвозу.

Бо й надалі в різних “ласих” по-шахрайськи приватизованих куточках узвозу (бо за законом земля у заповіднику історико-культурного призначення приватизації не підлягає), а то й на місцях умисне знищуваних старовинних споруд зростатимуть подібні “коморно-контейнерні” будівлі, на кшталт тих, що у великій кількості вже спроектував автор “театру на Подолі” харківський архітектор О. Дроздов.

Дроздов дозволяє собі робити цинічні заяви, що “Андріївський узвіз поступово втрачає свою архайку”, а з уст окремих шанувальників новобудови можна почути “передбачення”, що саме “саркофаг” із часом стане візитівкою архітектурного ансамблю вулиці (хоча, як відомо, така першість давно утвердилася за Андріївською церквою).

Дроздов, мабуть, не здатен зрозуміти, що прийняття для харківської “сірої” промислової зони (у котрій звук “творити”

вудо всесвітнього списку об’єктів ЮНЕСКО. Але кожного разу фахівці цієї авторитетної організації, відвідуючи Київ, визначали, що пам’ятник у вельми незадовільному технічному стані. То чи дбає Київ про охорону національних культурних цінностей?!

Висвітлити деякі аспекти цієї скандальної історії вдалося відомій журналістці Ірині Кармановій на сайті “Ні корупції” в статті під промовистою назвою: “Чинників, що порушили закон і допустили розтрату 165 мільйонів гривень, покажуть?”.

І. Карманова з’ясувала, що проект “театру” справді був офіційно погоджений із Міністерством культури України, і відповідала за це — заступниця міністра Тамара Мазур, посада якої несе в собі великий корупційний ризик. Будучи юристом за освітою, Мазур знехтувала затвердженою процедурою, згідно з якою обговорення зведення цього об’єкта у заповідній зоні в обов’язковому порядку мало проводитися на науково-методичній раді Міністерства культури. Архітектори, історики, мистецтвоз-

плаский дах будівлі, і чи не постраждають відвідувачі театру, якщо він обвалиться?

Можна говорити й про порушення новобудовою охоронної зони двоповерхового пам’ятника архітектури, що поруч, до якого театр-монстр прибудований впритул і створює страшний антиестетичний контраст тощо.

Але не забуваймо ще одну дуже важливу містобудівну проблему, яка хвилює багатьох киян: збереження і відновлення пам’ятника містобудівництва — Гостинного двору на Подолі, руйни якого вже кілька років стоять за парканом у центрі Контрактової площі.

Саме тут, за рік до подій на Майдані, сталася прелюдія революції: мітинги протесту проти незаконної надбудови та перетворення Гостинного двору на черговий торговельний центр, який зводили, заскливши галерею, надбудувавши напівповерх, перекинувши внутрішній двір. Планувалося вирувати сквер на площі, влаштувавши автостоянку.

Незгодна з таким рішенням злочинної влади активна

щину за час свого перебування на посаді?

Намір побудувати на Андріївському узвозі новий театр виник ще на початку 2000-х років, коли тут у результаті знесення двох будівель утворився невеликий пустир. Це повинен був бути невеликий камерний театр. За габаритами, традиційними архітектурними формами, ошатним декором фасадів він цілком вписувався в навколишню архітектурне й історичне середовище. Автор проекту — заслужений архітектор, лауреат премії імені Т. Г. Шевченка Віталій Юдін.

Але господарям ласої ділянки на Андріївському узвозі здалося, що тепер можна збільшити об’єм театрального будинку шляхом його варварської реконструкції.

У ситуації, що склалася, деяке заспокоєння і примарну надію на об’єктивне вирішення проблеми з театром-новобудом дають нам запевнення мера міста В. Кличка про те, що питання буде остаточно вирішене на розширеному засіданні Містобудівної ради.

Але є побоювання, що події розвиватимуться за найгіршим сценарієм. Дотепні кияни вже вигадали для безглуздої будівлі іронічну назву “саркофаг”, яка може виявитися, образно кажучи, пророкою. Адже якщо цей “саркофаг” на Подолі, незважаючи на гостру критику на адре-

цей проектувальник), абсолютно не доречно для “вулиці-свята”, на якій на початку 1980-х років склалася традиція проведення травневих днів Києва, і де художники та народні умільці отримали право виставляти свої твори не лише на продаж, а й просто на огляд публіки. Зразком послужив паризький Монмартр, своєрідна “дорога до храму”. Він піднімається на пагорб, який вінчає церква Сакре-Кьор (“свiate серце”). Це місце разом із Лувром і Ейфелевою вежею популярне серед туристів.

Андріївський узвіз — також дорога до храму — до перлини київської архітектури, візитівки Києва — Андріївської церкви, святого місця, звідки почало забудовуватися наше місто. Але якщо там, на паризькому Монмартрі, історичне середовище залишилося заповідним, то яке насильство з боку хижаків-забудовників зараз спостерігаємо у нас! Зростає загроза фізичному існуванню Андріївської церкви через посилення транспортного навантаження на вулицю, безпосередньо в охоронній зоні цього безцінного пам’ятника архітектури й історії! Уже зараз значно посилюються, стаючи незворотними, зсувні процеси поблизу храму на дніпровських схилах!

Український уряд упродовж багатьох років неодноразово пропонував внести Андріївську церк-

навці, археологи — члени цієї ради і кваліфіковані фахівці, без сумніву, не допустили б скандального рішення про будівництво такого “театру”.

У публікації Карманової подано копії деяких документів за проектом і історико-містобудівним обґрунтуванням до нього (також затвердженим Т. Мазур). Факти зі статті — це, напевно, тема для початку детективної кримінальної історії.

Доречно поділитися з читачами ще деякими міркуваннями. Театри, як правило, розташовуються на відкритих для огляду місцях, їхні фасади, найчастіше, мають багатий декор, урочистий вигляд.

Розглядаючи похмуру будівлю, що стоїть на Андріївському узвозі на узгір’ї, на вигині вулиці, дуже важко вирішити, яке ж у неї функціональне призначення. Придивившись уважніше, можна ще більше здивуватися, бо новобудова порушує низку містобудівних норм і правил. Зокрема можлива велика небезпека для людей, що перебувають усередині будівлі, бо маємо лише один “парадний” під’їзд з боку вулиці. Споруду оточує висока гора. У зимовий час, коли слизько, на дорозі виникатимуть транспортні затори й можливі автомобільні аварії. Крім того, виникає питання, яке навантаження зможе витримати засипаний снігом

громадськість, студенти пропонували перетворити будівлю на туристичний і просвітницький центр, а великий внутрішній двір використовувати під театральні вистави. Треба зауважити, що іншої такої будівлі — з внутрішнім двориком, урочисто оформленою елементами ордерної системи — в Києві немає.

Проте протистояння завершилося жорстоким побиттям і розгоном молоді, а також і депутатів “беркутом”, що увірвався всередину двору.

Тепер чиновники могли б зробити красивий жест — ухвалити рішення про відновлення будівлі й пристосування її під драматичний театр на Подолі, захистивши тим самим “київський Монмартр” від “саркофагу”.

Адже кращого місця для розміщення театру й увянути годі, якщо в центрі площі буде відновлена красива будівля високого класицизму, що має виходи на всі чотири сторони і зручні для інвалідних колясок під’їзди-пандуси. Великий внутрішній двір будівлі зручний для побудови тут сцени і партеру. А двоярусну аркаду-галерею, що йде по периметру двору, можна легко пристосувати під лоджії для глядачів. Здається, що й інвестори-меценати та бізнесмени-благодійники погодилися б вкладати гроші у цю благородну справу.

Роман ГОРАК,
м. Львів

“Ідіть, ідіть і подивіться, як лежить найбільший поет галицької України, такий бідний, як і цілий ваш народ! Ідіть, ідіть і запам’ятайте до кінця свого життя обличчя цього великого чоловіка... Ви не гідні бути мати його між собою, коли не вміли краще подбати про нього за життя і по смерті”. Ці слова відомого в польській літературі літературознавця Генріха Бігеляйзена, що свого часу намовив Івана Франка написати до “Образків галицьких” передмову, яка опісля дістала назву “Дешо про себе самого” і викликала гірке непорозуміння серед української суспільності, варто нагадати саме сьогодні не тільки тому, що вони були сказані рівно 101 рік тому, а ще й тому, що це була перша відома нам реакція на смерть Івана Франка. Ще по львівських мурах не були розклеєні жалібні клепсидри в чорних рамках, які сповіщали про кончину Івана Франка, не надрукувала повідомлення про цю подію й преса, а Генріх Бігеляйзен, університетський товариш Івана Франка, був одним із перших, хто дізнався про його смерть і відразу прийшов до покійника. Те, що побачив, вразило його до глибини душі й викликало ті слова, які сказав учням Академічної гімназії — єдиного середнього українського навчального закладу у Львові, з якого для української культури рекрутувались її творці, і де працював. Перед ним на соломі на ліжку, прикриті рваним рядном, лежало тіло покійника, а в ногах навколішки стояли двоє січових стрільців, які випадково зайшли провідати того, кого називали своїм духовним батьком. Не було одягу, в чому хоронити. По місту бігали жінки, щоб купити бодай якусь одяжину, аби поховати небіжчика...

Кому-кому, а Генріху Бігеляйзену було відомо, як поведися з тим, кого опісля назвуть Мойсеєм нації, коли у перші дні війни на станції у Ворохті він хотів сісти на поїзд до Львова, аби бодай заспокоїти дружину, яка була в розпуці за синами, що пішли на війну. Не мав грошей на поїзд, а юрба, яка знала, що такий Франко (бо це були ті, хто необачно виїхав у гори напередодні війни на відпочинок, а тепер намагались дістатись додому), грубо відштовхувала його, і він не міг сісти у поїзд із невеличким клунком. Серед них були на станції й ті, хто опісля напише спогади про своє знайомство з Іваном Франком, але цей факт обійдуть мовчанкою. Знав Бігеляйзен і правду про його так звану втечу з притулку для січових стрільців, де, як запевняло його керівництво, за ним був ідеальний догляд, а про його втечу дізнались тільки за пару днів, приславши тамтешню санітарку довідатись, чи він удома. Хоч як прикро, але правду про це ми дізнались тільки нещодавно зі спогадів племінника Василя Франка, сина брата Захара, який був при письменнику і яку так довго не хотіли друкувати причетні до цього.

“Те, що мало статись і на що так нетерпеливо від багатьох літ чекала українська суспільність, звершилось. Не стало Івана Франка, — напише в ті дні емігрант з Росії Гнат Хоткевич. — Не стало того, гадка про якого постійно тяжіла над громадянством і гримала кулаками до їхнього сумління”.

Очікування сонця

Згадаймо ще раз той день, повний символіки, яка аж б’є в очі через уже більше століття.

День 28 травня 1916 року у Львові був похмурим, небо заволало хмари і здавалось, ось-ось почнеться дощ.

Він цілу ніч не спав. Чекав на сонце, як і на те, що йому хтось допоможе підвестися з ліжка. На ніч біля нього залишилася лишень якась милосердна стара жінка. Це все, що йому могли дати опікуни і суспільство. Зранку мав прийти хтось із молодших. Чекав на нього і на сонце. Обидвох не було. Ні синів, ні дочки, ні дружини. Хата видавалась пустою. Холодно...

Врешті хтось-таки з молодших прийшов. Відразу попросив, щоб його повели до вікон у вітальні, які виходили на південь. Сонця не було. Його знову повели до ліжка і просили хоч трохи заснути. Для чого спати? Невдовзі засне навіки, а поки... Йому раділи, щоб не думав про таке. У відповідь тільки хитав головою. Знову попросив завести його до спальні, чи не видно сонця. Йому казали, що нема, і певно, не буде, то й не варто трудитись. Хотів пересвідчитись, що його справді таки нема. Його знову вели до вікон. Нема... Врешті сказав, що смерть не має терпеливості чекати, сонця немає, доведеться вмирати, не побачивши його. До останньої хвилини не трапив надії, що такі сонце вигляне. Тому просив не відводити себе до спальні, а залишити в покої. Смерть поспішала. Спочатку його поклали на обдертий цератовий диван. Скільки дорогих його серцю гостей тут сиділо, і ось тепер і він. Лежить. Уже востаннє. Йому стало важко дихати, а тому вирішили, що легше буде йому сидіти. Посадили в звичайне плетене крісло, яке планували виносити надвір, коли добре потепліє і садити в нього Івана Франка, закутавши в теплий шляфрок. З того сміявся сам Франко і не хотів уявляти себе в такому вигляді: “Я, селянський син, у шляфроку та ще в фотелі?! Щоби вмерти, вистачить крісла. Чи вмираючий мужик має фотель і шляфрок?”

Ще тоді новий годинник, куплений господарем, коли той поселявся тут із сім’єю 1902 року, якраз розпочав вибивати четверту пополудні.

Кімнату залило сонячне світло. Вже не бачив його. Відійшов. Годинник зупинили...

До 60 років бракувало рівно три місяці...

Світло яскраво сонце, весело щебетали пташки, відчували яблуні перед хатою і білі пелюстки вітер жбурляв перехожим під ноги на тротуарі... Зі спальні виснули його металеве ліжко, на якому замість матрацу була житня солома, і на нього поклали небіжчика. Не було в що його одягти. Ні порядної сорочки, ні взуття, ні костюма. Було тільки те старе витерте убрання, в якому прийшов з Притулку для січових стрільців. Одні твердили, що кращого одягу й не мав, інші ж доводили, що одяг був, але хату Франків обікрали злодії і забрали останнє.

...Він лежав посеред покою. Ще ніхто не приніс квітів, ніхто не запалив свічки. Лежав на соломі, прикритий старим подертим простирадлом, через яке виглядали босі ноги і голе тіло. Таким його побачив Генріх Бігеляйзен і такими були його слова відчаю, що вдарили по нашому національному сорому і сумлінню та б’ють досі. Через століття.

На нас постійно буде тяжіти припечатане нашими предками тавро того, що ми вчинили з Франком. Можемо знайти мільйони виправдань, але факт залишається фактом і від пекучих слів Генріха Бігеляйзена нам нікуди дітись. Як нікуди дітись і з тією нерозкритою ганебною справою зникнення ювілейного дару у вигляді великої суми грошей, яка забезпечила б людську, принаймні неголодну старість Франка, а не ганебні похорони і захоронення в чужий гробовець і відтак довгі роки спорудження власного гробівця. І найголовніше: наша ганебна бездарність захистити його від осатанілої шовіністичної юрби, яка готова була розп’яти його і перетворила його життя на пекло.

Смерть Івана Франка нараз нагадала суспільності всю велич Івана Франка, і ніби впала полуда з очей, громадянство побачило його заслуги для України. “Бо довголітня недуга, — писалось в одній брошурі про Івана Франка, — спричинила, що люде, не бачачи його в розквіті таланту, не чуючи з його уст тих слів, які тоді лишали таке глибоке вражіння у кожного, хто мав нагоду їх чути, незасипувані все новими й новими та вусе такими сильними творами його духа, починали забувати того Франка, який перейде

яко велика історична постать до нашої історії, й починали привикати до Франка такого, яким зробила його недуга, й переносити сей образ на цілого Франка. На особі Франка можна було бачити, як для великої людини, для її слави небезпечний той шлях, який вона переходить від вершин свого розвитку до кінця своїх днів, шлях повільного завмирання, фізичного й духовного, та що для неї найліпша смерть на вершині розвитку та слави, бо тоді той її образ, образ найвищої досконалості, лишається в уяві громадянства навіки”. Гірко чути ці слова...

Нам залишається лише потішити себе тим, що доля Франка не одинока. Прикладів такого ставлення до людей, які мають таке значення для нації, як він, багато у будь-якій культурі.

Звістка про смерть Івана Франка застала Митрополита Андрея Шептицького в Святоєфимівському монастирі в Курську, звідти в Україну полинули його слова: “Найбільшою втраченою, яку поніс український народ у цій війні, є смерть Івана Франка”. Не так уже й давно дійшли до нас ці слова, а свого часу не почуло їх тодішнє духовенство, яке не могло піднятися вище церковного формалізму, а громадянство не змогло здобутися на незалежність від нього, внаслідок чого виник компроміс, негідний пам’яті Івана Франка: духовні власті вислали одного священика, немов роблячи ласку грішникові, а громадянство цю ласку ласкаво прийняло. Від того часу наші патентовані літературознавці та історики авторитетно заявляли про неймовірні антагоністичні стосунки між революціонером-демократом Іваном Франком та князем тьми і мракобіссям Андреем Шептицьким. А захист Митрополитом Шептицьким Івана Франка призвів до війни з ним кліру, очолюваного єпископом Богачевським, і знову ця війна вибухнула у зв’язку з виходом у Польщі торік досі невідомої праці Григорія Хомишина “Два царства”. Видавці стверджують, що видали її з благими намірами, забувши, куди часто веде дорога, вимощена ними, і вихід якої аж ніяк не прочитується у формі богословської дискусії на тлі ухваленого рішення польського сейму про події на Волині воєнного часу та впертого мовчання з приводу цих подій тих, хто мав би говорити, з боку викладачів Львівського університету, які працюють ще у польських університетах. Митрополита Шептицького у передмові вже сучасного римо-католицького єпископа звинувачують у тому, що, захищаючи Івана Франка, він ставив інтереси нації вище християнських засад.

Це вже стара, як світ, істина: нема пророків у своїй вітчизні. Але логічне питання, чи вони й потрібні, коли незрозумілі й зигноровані, коли їхні ідеї і вони самі стають розмінною монетою у грі політиків, особливо тих, які називають себе будівничими держави. Чи з тих часів за тих сто один рік у нашому ставленні до Франка щось змінилось? Маю відвагу сказати, що ні! Згідно з опитуванням студентів-філологів університетів в Україні, виявилось, що тільки 13 % відчувають на собі вплив Франка, а 87 % — ні. Це катастрофа!

Ми ніби оглухли, не чуємо Франкових слів про те, що українському селянину (читай — народу) абсолютно байдуже, хто з

нього буде здирати шкіру свій чи чужий пан — і з ласки свого чи чужого пана він буде здихати з голоду. Ми ігноруємо застереження Івана Франка про те, що коли наша державна сутність не буде наповнена турботою про долю простої людини, то ми ту державність можемо втрати і цього разу вже назавжди.

Це ми у своєму пориві до патріотизму перетворили пісню “Не пора, не пора”, з якою 1902 року вийшли на львівські вулиці студенти, на звичайний концертний номер, як і, зрештою, “Заповіт” Шевченка. Бо не ворожу кров Дніпро несе до Чорного моря, а віками несе нашу, бо скільки тих, які служили і служать москалеві, бо як служили, так і служать ляхові. Це істина. Правда! Своя держава буде можлива лише тоді, коли вона стане необхідністю кожного члена суспільства. Кинутий Франком клич до галицької молоді навчитися чути себе українцем залишається як ніколи актуальним. Це не 1905-го, а здається, ніби 2017 року написані слова: “Величезні труднощі тої задачі стануть Вам ясно перед очима, коли подумаете про той стан, у якому застає Україну нова доба. Без власних шкіл і без виробленої освітньої традиції, без перейнятого оптимізму і народолюбними думками духовенства, без популярного і вищого письменства, яке могло би бодай на першій гарячій порі заспокоювати всі духові потреби величезної маси, без преси, яка могла б ясно держати і систематично боронити стяг національності та приложеної до місцевих потреб свободної культурної праці, без надії на сильну фалангу вповні свідомих і на висоті сучасної освіти стоячих репрезентантів у законодатних тілах, і без міцної опори в масах на роду та інтелігенції навіть для тих немногих репрезентантів, що забажають вповні відповісти своїй культурній і національній задачі, наша Україна готова знов опинитися в ролі ковадла, на якому різні чужі молоти вибиватимуть свої мелодії, або в ролі крілика, на якому різні прихильники вівісекції будуть доконувати своїх експериментів”.

Ми приречені постійно боронити Івана Франка і стверджувати, що він не масон червез те, що написав “Каменярі”, не антисеміт, свідомо змішуючи соціальне й національне в цьому питанні, а крім того даємо самі підстави, викинувши з 50-титомного зібрання його творів переклади з єврейської мови, зокрема Моріца Розенфельда. Ми постійно вимушені боротися і витрачати продуктивні сили, щоб довести, чи Франко атеїст, рунвіровець, греко-католик чи православний, чи він українського кореня чи німецького, польського, єврейського, зрештою: чи він справді з простого люду, чи, може, шляхти, хоч дрібної, загумінкової, що в личаках ходить, а лишає на дорозі босі сліди. Ще за життя Франка наше літературознавство розпиналось, щоб віднайти, звідки запозичив Іван Франко ті чи ті теми. Від кого взяв назву “Вічний революціонер”, звідки “Мойсей”, звідки... Навіть він, звикнувши до тих “звідки”, вимушений був заховатися за так званий “щоденник самогубці” у “Зів’ялому листі” і навіть після цього зізнання йому також не повірили...

Далі буде.

Вранці прокидаєшся і бачиш білі дерева, і думаєш, що то сніг. Нам, українцям, здається, що не лише людський світ, а й Усесвіт проти нас. Але тихо настала весна і трава дедалі вища й густіша. Вдень поліціянти розганяють сільських жінок, що повиносили свій нехитрий товар: петрушку, викопану з землі, з кволими жорсткими листочками, щавель, квасолю, буряки, і вже святково-обов'язкові хрін і букшпан. Часом десяток яєць і пляшку козячого молока. Смиренно стоять вони за базаром, готові спурхнути як перепілки на інше місце, звідки їх також можуть зігнати. Товар у всіх однаковий, але свій, не куплений на гуртовні.

Я знаю, як тяжко викопати хрін із землі, рідко вдається видобути цілий корінь. З ним завжди воюють на городі, а він все одно проростає зеленим широким листям, яке потім кладуть в слоїк, коли квасять огірки. У нього вузлувате коріння, покручене, порепане, як селянські пальці, з яких не відмити землю, і таке ж живуче, як селянський рід, над яким цивілізація завше ставить експерименти. У Євросоюзі не буде цих бабусь, що мокнуть під дощем надвечір, чекаючи на покупців, що повертаються з роботи. Хто для них викопує коріння гірких трав, від якого гнуться ризики і ламаються держави, коріння, яке тікає в землю, таку важку і тверду? Дивовижна сила рослини, яка навіть обчухрана і обстругана, проростає у воді. У селі, де немає водогону, обліплена землею коріння миють у відрі надворі, міняючи холодну воду кілька разів, відрізають зарубцьовані відростки, знаки каліцтва, виби-

Авторська сторінка **Галини ПАГУТЯК**, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, м. Львів

Видобування хрону

рають найрівніший корінь до великоднього кошика, залишаючи на ньому корону листа, бо тільки корінь з листям годиться для освячення. Потім у неділю його труть до свячених яєць, сточують до самої корони. Дика гірка трава нагадує нам про Велику Втра-ту, і коли її вносять з паскою до хати після свячення, із дзеркал знімають запони і можна тепер сміло у них дивитися. Там не побачиш мертвого Христа, а святкові застілля допоможуть забути про Його муки. Лише гіркі трави не змінять своєї суті: зцілювати, а не наповнювати бездонні шлунки. І хрін між ними найвищий і найгостріший, як людина, що завжди говорить правду, а тому її намагаються викорчувати, знищити. І водночас залишити дрібку, бо без правди людське нутро гние і хворіє.

Уже лежать на землі розпростерті листки гіркої кульбаби і витикаються оксамитові листочки полину, знято укривало з со-ломи із часнику і сміливо пнуться догори стрілки цибулі на сіянку. Ще не зійшла лобода.

Мама колись розповідала, як у переднівок голодні люди вийшли з церкви і кинулись на луки збирати траву. І як це страшно, коли земля не годна прогодувати родину. Тепер ті луки чорніють випаленою травою і обугленими кущами. І не хочеться повертатись до села, щоб відчувати гіркоту диму батьківщини, до якого примішується сморід розплавлених пластиківих квітів із цвинтаря. Там не питають вже землю, чого вона потребує, і не просять прощення у дерев, які рубають. І навіть черешні повтікали у лісові хащі, щоб стати гіркими і дикими.

Пташині міста

місто. І все. Чи на місці піщаного кар'єру, чи на горі, що нависає над ним, чи на кам'яному плато з боку Деревацького лісу. Можливо, воно входило до Країни Білих Хорватів.

А це інше місто — Соколів на Стрийщині, про яке відомо багато, є ще люди, які його пам'ятають. Місто було засноване Дідушицькими і проіснувало 500 років. А знищили його під час Другої світової війни. Повністю. Зараз там рівнина, з якої виглядає шматок підвалини школи, а край дороги — фігура Божої матері з відбитою рукою, яка колись стояла посеред міста. Соколів теж жив окремим життям, обслуговуючи маєток графів Дідушицьких. В архіві є метричні книги, що свідчать про людей, які були або виселені, або вбиті. Поляки, євреї, німці. І були тут стави, фрукто-ві і трояндові сади, а не безживна пустеля. Про Соколів ніде не знайдете згадки в українському історичному контексті. Багаті Великі й Малі Дідушичі з церкви, обкладеною вагонкою іще одною новою, однаковими віллами з травниками, на яких стоять гіпсові буськи, знищили повністю єврейський цвинтар, а той, де поховані поляки та німці, заріс хашами. Там відкриті

пограбовані гробівці, а хрести здані в металобрухт.

А це місто, яке не має навіть назви, але існувало тисячі років тому на горі Ласки і було брамою соляного шляху, що вів у Європу. Я називаю його пташиним, бо колись знайшла на горі кам'яну фігурку пташки з одним оком, щоб не ожила і не полетіла. Я знаю, що навпроти була священна гора Магура, а внизу на рівнині, що зветься Площиною, відбувались торги і політичні збори вождів. Мені снилися жерці у високих конусоподібних шапках, розписаних знаками, які говорили незнайомою мовою, але, безперечно, слов'янською. А там, де зараз річка, ще до XVII століття було величезне озеро, залишок того ж Сарматського моря. Тоді зникло багато рік і озер, різко змінився клімат, настав час воєн і деградації.

Щодо безіменного пташиного міста, то є перекази, ніби бойки кидали каміння з гори у татар і так не пустили їх у Карпати. Але на горі Ласки нема каміння, тільки дрібні камінці. Тому, можливо, вони оборонялись із фортеці прадавнього міста, яке тільки тепер почало заростати лісом. Так місто отримало посмертне життя.

Політ над гніздом

Тут, у горах, ще тільки починають цвісти яблуні, і люди неквапно, без жодної гарячки, садять картоплю. Вулицею проїжджає цілком сучасний катафалк, а не вантажівка з труною, обставлена вінками, застелена єдиним килимом, знятим зі стіни. Я дивлюся з віконного отвору покинутого будинку школи, намагаючись побачити те, що бачили мої тато й мама, молоденькі вчителі, на початку 50-х, стою на сходах там, де стояли їхні перші учні в не-сусвітніх шароварах і піджачках старших братів. Приїхати невідомою і чужою — це я вмю, просковзнути наче тінь короткими стежками раннього дитинства. Я це робила не раз. Але зараз настав час дізнатись більше, підставити долоні під потік рідної бойківської бесіди, з якою я ніколи не розлучалась. Варто зупинити будь-кого з дорослих і всі пригадують тата і маму, нас з сестрами, хоч то було понад 50 років тому. Так ніби вчора. Дочка жінки, яка тримала в квартирі маму й тата, виймає їхні світлинки і каже, що саме позавчора їх передивлялась, наче щось відчувала. Є хата, є кімната, де народилась моя старша сестра, і вона зараз сідає на ліжко в тому кутку і

слухає драматичну історію своєї появи на світ.

У сусідньому селі, затиснутому між горами, не покладаються на живу пам'ять. Там історія записана на кам'яних скрижалях: хто, коли і від чийх рук загинув, хто був висланий у Сибір. На місці хати, де енкаведисти спалили родину Сидораків, десятиро дітей, теж камінь з іменами. Тут уже не сонячні барви весни, зворушлива родинна історія, а біблейські історії зради, героїзму, божевілья, яблуні на зарослих попелищах, глибоке внутрішнє протистояння. Тут нічого не забувають. Тут кожного року після відправи у церкві на Покрову не сідають за столи, а йдуть чотири кілометри в гори, щоб помолитись на могилах свого Небесного десятка — юних січових стрільців, що загинули сто років тому у нерівній битві з тими, хто зараз вбиває таких самих юних і прекрасних. Чи таке можливо, питають мене люди, які вважають українців покірними і заздрісними, не вартими власної держави. Так, тільки там, де історична пам'ять передається з покоління у покоління, де люди не дали себе зламати терору, а в Карпатах він був жадливий. Але нашими союзниками були і залишаються ліси і гори, птахи і звірі.

Ars longa...

Добре, що у Львові живе Андрій Содомора, який наче Атлант підтримує високе небо культури. Є звіздарі в Політехніці, що кожен день спостерігають за сонцем у телескоп. Є музиканти, що не пускають попсу у скромний концертний зал філармонії. Є поети, що пишуть свої вірші не на стінах будинків, а в повітрі. Є Ігор Біликівський, який розбудовує хи-мерний Львів, рятує його від ненаситних кишень вітців міста. Скільки вони ще протримаються під купами реального та інтелектуального сміття? Хто прийде їм на зміну? Хто зараз, подібно до підлітка Яна Щасного Гербурта, замкнеться “у хліві з мерцями”, себто бібліотеці, читаючи Плавта, тоді як його побратими гулятимуть у шинку, вдаючи із себе дорослих?

Дайте смерті померти, але хто відає, що насправді мертве. Вони чи... Струмки графоманів проникають у школи, виші, книгарні, гастролюють по всій Україні, виховуючи несмак і нехоть до серйозного мистецтва. Бляшані зірки торохкотять по бруківці, бо сувій неба згортається, а нове небо моторошне і порожнє. Я не читаю в автобусі чи метро, не воджу пальцем по айпаді, не зати-каю вуха плеєром, щоб відгородитись від людей, їхніх усмішок, їхньої суєтності, їхньої потаємної печалі, егоїзму і глупоти. Чита-ти і осмислювати книгу життя — то найвище з усіх мистецтв. Щоб сказати потім: я не створюю нові світи, я їх перетворюю, щоб пізнати. У цьому полягає місія людини-творця.

Розумієте, вся проблема в то-

му, щоб відділити полову від зер-на. Для того, щоб те зерно не роз-кльовали птахи, а щоб воно десь проросло бодай у кількох серцях. Не шляхом епатажу чи реклами, при допомозі магнатів або чиновників, а просто так, як проростає квітка у тріщині скелі.

Повна відсутність новаторства, селекції, хизування накладами чи переповненими залами збуджених тинейджерів, одержимих бісами селфі і завищеною самооцінкою — все це ознака гло-бальної деградації мистецтва, від якої єдині ліки — смирення, самодисципліна і безкорисливе служіння Музам. Як ото скромний слуга Лео із “Мандрівників на Схід” Германа Гессе виявляється врешті очільником Ордену.

Ну, а Україна. Фронт очищує, і так народжується нова Січ, тоді як у тилу Здобувачі Бодай Якоїсь Слави невміло тицяють сопливі історії про АТО в свої опуси, жа-хаються найменшого прояву радикалізму чи пропаганди, замість того, щоб іти кобзарями і кликати до бою, пишаться засиллям масової комерційної культури в мізках і побожно намагаються ступати в слід змудженим і очма-нілим від безпроблемності захід-ним колегам, “дорости до них”. Тим часом у нас є шанси створи-ти оте вічне нове небо і наповни-ти його новими смислами та іде-алами, впевнено укорінившись у нашу прекрасну землю з її колись могутньою і трагічною культурою спротиву: від кобзарів до Стуса. А не користатись з легковірнос-ті та неосвіченості певної публі-ки, бо на карту поставлено май-бутнє українського народу. Тому це так важливо, тому в нас війна не за землі, а за душі, і вся Украї-на — суцільне поле бою.

Колись воно подасть ме-ні знак: у сутінках раптом про-ступлять контури земляних валів, запіє півень, брязне засув на брамі, що зачинається на ніч. Втім, у мене немає жод-ного сумніву, що між Хоросно і Деревачем було місто Лебе-дин. Про це розповів знайомий краєзнавець, коли показував мені печерний храм, що втис-нувся у землю, майже похован-ий у ній. Ми з ним пообіцяли собі шукати всюди в докумен-тах і книгах згадки про Лебе-дин, але минуло два роки — і нічого. Місто зникло десь у XV столітті, а може, й раніше. Зне-нацька. Щось мені підказує, що воно було островом у Сармат-ському морі, як називають цю місцевість з білими дорогами і крейдяними скелями. Що лю-ди там жили відокремлено, за-мкнуто, і тому не залишили по собі нічого, крім одного сло-ва — Лебедин. В Україні є ще кілька міст із назвою Лебедин, але в історичні часи, коли існу-вали вже хроніки, були б запи-си про те, що їх заснували ви-хідці з цього Лебедин. А може, на ці записи наклали табу. Не-має тут ні озер, ні рік, де б пла-вали лебеді. Я чула, ніби цей пташиний топонім пов'язаний з пелазгами, народом, який кровно пов'язаний з етрусками. Про Лебедин знають лише дея-кі місцеві мешканці: було таке

Анатолій ГАЙДАМАКА: «Експозиції музеїв Шевченка не відповідають вимогам часу»

— Ви були головним художником експозиції Національного музею Тараса Шевченка у Києві. Розкажіть про цю роботу.

— Реставраційні роботи в будинку Терещенків у столиці проводили наприкінці 1970-х—на початку 1980 років минулого століття. Мені запропонували бути автором експозиції. Із вдячністю згадую Голову Ради Міністрів Української РСР Петра Тронька та його заступницю Марію Орлик, а також Галину Менжерес, тодішнього заступника голови Київського міськвиконкому, що доклали чимало зусиль для того, аби в столиці постав сучасний музей Тараса Шевченка.

Створювалася дуже сучасна експозиція музею: в основі її був образ струни — як резонансне відтворення народного образу Кобзаря. Копітка робота тривала кілька років. Кільком фабрикам дали замовлення щодо виготовлення відповідного обладнання. Загалом було оформлено 22 зали, які відповідали певним етапам життя і творчості Тараса Григоровича. Постав музей загальнодержавного значення, який мав широкі світові зв'язки, перспективи подальшого розвитку, а відвідувачі — експозицію, що розповідала про Шевченка від його народження до кінця життя.

Тоді реставраційні роботи виконувала “Укрпроектреставрація”, зберігаючи первісні інтер'єри будинку Терещенків, пам'ятки архітектури. Я робив експозицію, і художне її вирішення полягало в чіткому відтворенні періодів життя і творчості Шевченка — художника і поета. Для цього були застосовані знакові експонати у поєднанні з кольоровою гамою залів, відповідно символам-експонатам до періодів життя Кобзаря.

Тому не сприймаю ті “перетворення”, яких зазнав Музей до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Здійснили реконструкцію цієї будівлі згідно з проектом Лариси Скорик. Зробили прибудову, знищили сад із меморіальною шовковицею, привезеною з Новопетровського укріплення, замурували вікна і центральний вхід. Прибудували до історичної будівлі “сучасний” атриум. Скорик взялася й за експозицію. З 22 виставкових залів фактично залишилося 7. Викинула все обладнання, меблі, колони

Анатолій Гайдамака — народний художник України, автор музейної Шевченкіани, проектів меморіалу “Бабин Яр”, Меморіалу жертвам Голодомору 1932—1933 рр., проекту розвитку меморіалу “Биківнянські могили”, комплексного рішення та реалізації художнього оформлення музею “Чорнобиль” та багатьох інших — загалом близько 40 архітектурних об'єктів. Брав участь в українських і міжнародних виставках, зокрема у Швеції, Данії, Німеччині, Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччині. Вже протягом багатьох років митець активно пропагує творчість Тараса Шевченка, створивши музейні експозиції: Меморіальний музей-гауптвахта Т. Г. Шевченка в Оренбурзі, Музей Т. Г. Шевченка у місті Форт-Шевченко. В Україні — це Національний музей Тараса Шевченка у Києві, філія цього Музею — Будинок-музей Тараса Шевченка, Національний заповідник “Батьківщина Тараса Шевченка”, Канівський музей Тараса Шевченка Шевченківського національного заповідника. Тому говоримо і про сучасний стан цих серцевинних для України об'єктів.

Надгробок з портрета “Казашка Катя” (1990)

Тарас Шевченко “Казашка Катя” (серія 1856–1857)

з пейзажною яшми, яку привезли з Орська, місця заслання поета.

Розкриття життя і творчості великого українського поета відступає на другий план. Чого вартий жест, коли експозиція починається не з зображення Кобзаря, його батька, матері, а Катерини II. Такий собі уклін “руському міру”, адже Янукович планував, що у відкритті оновленого музею в березні 2014 року візьме участь Володимир Путін. Цей захід мав бути одним із кроків на шляху “руського міра” в нашій державі.

Країна змінюється, але експозиція у Національному музеї Тараса Шевченка залишається та ж, що й за часів Януковича. Сучасною експозицію в музеях знакових національних постатей роблять сучасні ідеї світового му-

зейного мистецтва, але в основі все одно залишаються експонати-оригінали. На жаль, від цього принципу відійшли, і, здається, не збираються до нього повертатися.

— Ви побували у місцях заслання Тараса Шевченка. Розкажіть, що це була за поїздка.

— Вона відбулася 1990 року на запрошення казахської сторони. Поїздку по Шевченківських місцях організувала місцева активістка Людмила Сапожникова, яка народилася в Аральську. Вона зізналася, що її завжди цікавила творчість Тараса Григоровича, хоча не завжди могла пояснити собі чому. Пізніше я довідався, що на заслання Кобзар дружив з родиною Сапожникових, і це дуже відома в тих

місцях родина, яка зіграла свою роль у долі Шевченка, а на судні Олександра Сапожникова Тарас Григорович плыв до Астрахані. До речі, Людмила подарувала Каневу кілька експонатів — речей казахського побуту, які ще не знайшли місця в експозиції.

У нас була можливість ходити тими місцями, де бував Тарас Шевченко. Саме тоді виник задум сфотографувати їх такими, якими вони були 1990 року. Від тієї поїздки залишилося багато цікавих світлин. На гелікоптері злітали на мис Барсакельмес. Це острів в Аральському морі, куди ходила експедиція Бутакова, в якій був Шевченко. Зараз це заповідник.

Серед зроблених знімків хотів би відзначити краєвид на ма-

люнку Шевченка, що має назву “Токпак-Атисе-Аульє”. В 90-ті його називали “Шапка Мономаха”. Ми дивилися на цей краєвид із дна висохлого Аральського моря, а Тарас Шевченко малював його з човна.

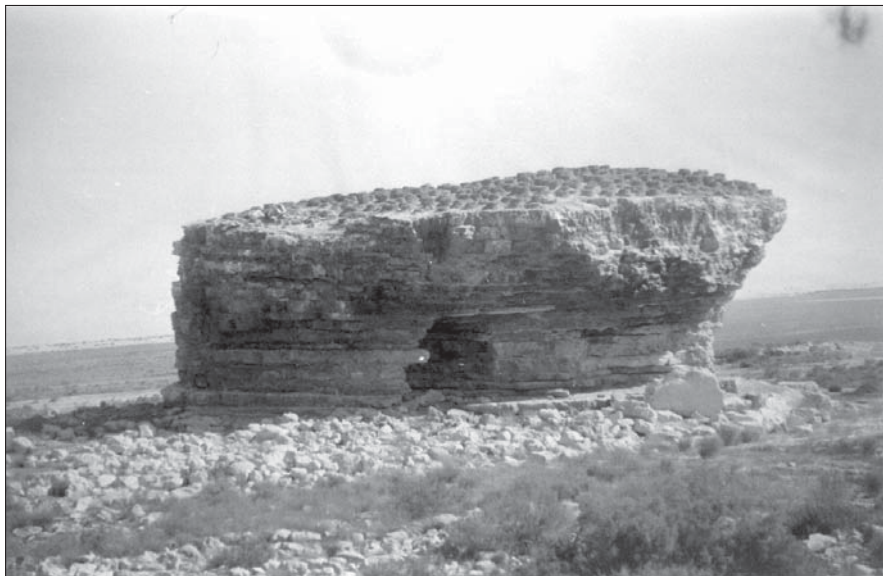
Також відзняли сучасний вигляд мангитлацького саду та скелі “Монах”, які зобразив у своїх малюнках Шевченко, знайшли надгробок, відтворений дуже ретельно у графічній роботі “Казашка Катя” і багато іншого, пов'язаного з перебуванням Тараса Григоровича в заслання.

— Пізніше Ви долучилися до створення експозиції Музею Тараса Шевченка у Казахстані, інших музеїв Кобзаря.

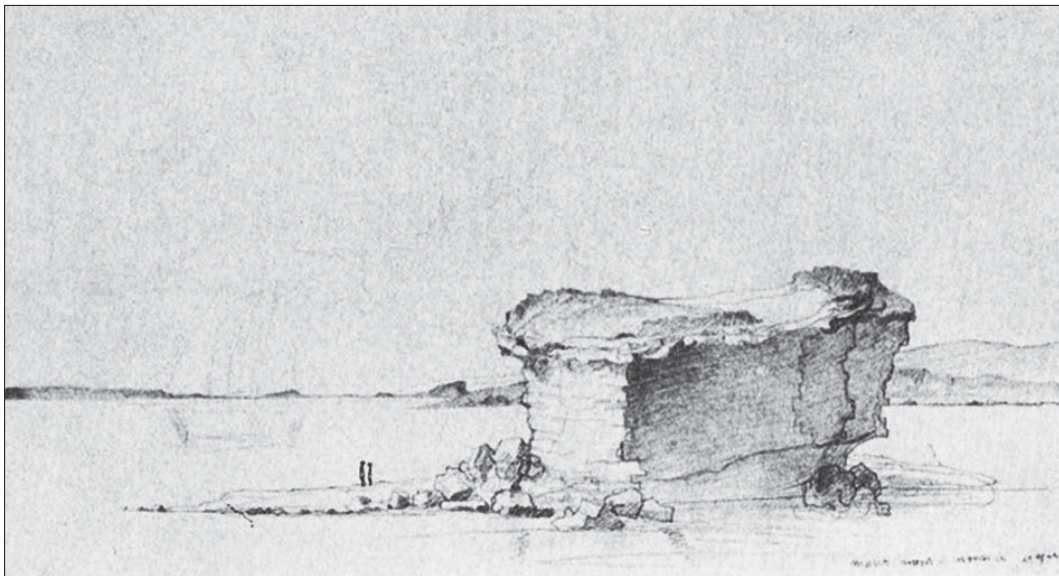
— Музей Тараса Шевченка у Казахстані відкрили 1932 року в колишній літній резиденції коменданта Новопетровського укріплення Іраклія Ускова. Він розповідає про життєвий і творчий шлях Тараса Шевченка під час його перебування на заслання. Ми, українці, зробили нову експозицію музею.

Крім цього побував у навколишніх населених пунктах, де знайшов чимало меблів тієї доби, а також речі, пов'язані з експедиціями, в яких брав участь Шевченко. Всі вони увійшли до колекції музею. На початку цього року зустрічався з Надзвичайним і Повноважним Послом Казахстану в Україні Саматом Ордабаєвим, який розповів, що і сьогодні Музей активно працює, чимало людей у Казахстані цікавляться творчістю Шевченка, бо саме він першим у світі зобразив казахів, їхнє побутове життя.

Під час цієї поїздки вдалося побувати у місцях, де розташовувалося Новопетровське укріплення. За спогадами Шевченка, там стояла церква. Пізніше

Токпак-Атисе-Аульє (1990). Аральське море відступило

Тарас Шевченко “Токпак-Атисе-Аульє” (тонований папір, олівець, 1849). Малював із човна

Фото можливого невідомого малюнка Тараса Шевченка

вона згоріла. А я знайшов зависи від дверей і цвяхи з цієї церкви. Завдяки сухому клімату вони залишилися майже неушкодженими. Також знайшов 3 розкладних солдатських ліжка з тих часів, одне з яких привіз до Києва. А в Оренбурзі в будинку, в якому бував наш геніальний поет, я разом з Володимиром Яцюком віднайшов чимало фотонегативів. Ідентифікувати їх важко, але видно, що це фото з експедиції, в якій брав участь Шевченко. Є тут і світлина невідомого малюнка Тараса Григоровича, на якому зображений поет і його товариші-солдати.

Інша цікава знахідка — надгробок, який був зображений на одному з Шевченкових малюнків. Потім його передали до Національного музею Тараса Шевченка у Києві. На жаль, зараз він не в основній експозиції, а в запасниках.

Пізніше працював над оновленням експозиції в Національному заповіднику “Батьківщина Тараса Шевченка”. Його атмосфера — дитячі роки Шевченка, багато уваги приділено перебуванню поета в Україні. Символом цього музею стала поезія “Садок вишневий коло хати...” Символічно показані і Тарасові шляхи — стовпи зі вказівниками відстані до населених пунктів, у яких побував Шевченко. Я хотів, аби такі ж вказівники з’явилися в усіх великих містах, де бував Тарас, але, на жаль, цей задум не вдалося втілити у життя.

Крім цього я був головним художником при створенні експозиції у філії Національного музею Тараса Шевченка, що висвітлює київський період його життя, та попередньої експозиції Канівського музею Тараса Шевченка Шевченківського національного заповідника.

— Під час поїздки до Казахстану Ви зібрали багато цікавих матеріалів. Чи пропонували їх українським музеям?

— Останні три роки я постійно займаюся цим питанням. Але поки що унікальні знімки, зроблені в місцях Шевченкової заслання, не зацікавили Музеї Тараса Шевченка в Києві чи в Каневі.

Також уже три роки б’юся над тим, аби повернути до Канівського музею Тараса Шевченка Шевченківського національного заповідника зал, присвячений періоду його заслання, відсутній уже 13 років. Цей розділ був досить насичений, його цінували відвідувачі, тут експонувалися матеріали з літературної та малярської спадщини Кобзаря цього періоду. А в центрі стояла справжня казахська юрта тієї до-

би та предмети, знайдені експедицією по Аральському морю!

Після реконструкції, здійсненої під керівництвом тої ж Лариси Скорик, замість експозиції про цей період життя і творчості Шевченка там влаштували конференц-зал. І це при тому, що у музеї є конференц-зал у цокольному приміщенні.

За вісім останніх років цей конференц-зал використовувався лише 97 разів — у середньому 12 заходів на рік. До речі, жодного з них — міжнародного рівня. А весь останній час (майже 3 тисячі днів, або більше семи років) він завжди зачинений.

Такий стан речей можна було б зрозуміти в часи, коли при владі була Партія регіонів. Чому ж і після Революції гідності мало що змінилося? Ще в березні мені сказали, що тут не можна нічого змінювати, оскільки (аж у жовтні!) в конференц-залі буде проводити якийсь захід віце-прем’єр-міністр України В’ячеслав Кириленко. Неодноразово звертався з цього питання до міністра культури Євгена Нищука, але і в нього не знайшов розуміння.

Цей зал засідань ніяк не відповідає духу Тараса Шевченка. Про це вже написано і сказано багато. Але “начальники” чомусь віддали в жертву Шевченка. Не чувають, не читають, не думають, кажуть, що у когось є інша думка. Чия це думка, ми не знаємо, але не Шевченка. Хіба можна було б уявити Тараса Григоровича у цих кріслах?

Залу засідань потрібно повернути до цокольного поверху, де вона спочатку проектувалася з окремим входом, а не водити делегації через експозицію на другий поверх.

А чи не цікавіше було б, щоб зібралися діти в юрті, яка була в центрі залу, познайомилися з періодом його заслання, почитали “Захлявну книжку” поета, помалювали. За ці роки великий період з життя і творчості Шевченка випав з поля зору сотень тисяч відвідувачів.

Готовий подарувати всі зібрані мною матеріали Канівському музею Тараса Шевченка Шевченківського національного заповідника, за умови відтворення зали періоду заслання поета у Казахстані, під час якого він зробив велику кількість малюнків і написав багато літературних творів. Звертаюсь до Президента України Петра Порошенка з проханням допомогти вирішити цю проблему, бо всі “високі” інстанції я вже пройшов і результату немає.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Старе і нове в історії празького «Кобзаря» 1941 р.

Мгр. Олег ПАВЛІВ,
керівник Товариства “ОЗУ” в Празі (ЧР), письменник та колекціонер бібліофілії, фалеристики та філателії, спеціально для “СП”, Прага—Київ

Із наукових розвідок, а також із моїх власних досліджень і спостережень я дізнався, що празьким “Кобзарем” 1941 р. володіє Національна бібліотека Чеської Республіки — Слов’янська бібліотека (2 примірники), Шевченківський національний заповідник (вочевидь теж 2 примірники, оскільки один примірник йому передав український громадянин США П. Лимаренко, а другий Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чеській Республіці Р. Лубківський), Національний музей Тараса Шевченка, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Публічна бібліотека ім. Лесі Українки та Національна парламентська бібліотека України (Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого) і приватний колекціонер д-р Т. Ківшар. Раніше празький “Кобзар” 1941 р. перебував у власності приватного колекціонера К. Осаулєнка, який, вочевидь, свій примірник передав на зберігання Слов’янській бібліотеці в Празі, там він із його есклібрисом і зберігається нині, а також у власності приватного колекціонера проф. О. Сірополко (дочки співупорядника празького “Кобзаря” 1941 р. д-ра С. Сірополка), яка примірники празького “Кобзаря” 1941 р. передала Р. Лубківському та д-ру Т. Ківшару.

В Україні тасвітійасобисто поки що єдиний власник 3-х примірників празького “Кобзаря” 1941 р., які придбав у А. Саргсян, вірменки, що мешкає в Чеській Республіці. Я переглянув примірники празького “Кобзаря” в Слов’янській бібліотеці в Празі і мене вразив рівень збереженості видання. У Слов’янській бібліотеці в Празі обидва празькі “Кобзарі” були у дуже знівченому і пошарпананому вигляді з “покаліченими” від вельми необережного та неохайного користування і зберігання сторінками та обкладинками.

Тож слід віддати належне пані А. Саргсян, котра зберегла до наших днів усі три примірники празького “Кобзаря” 1941 р. і передала мені їх в охайному, я б сказав, зразковому вигляді, в такому, наче я їх придбав безпосередньо із друкарні, у чому вбачаю особливість празьких “Кобзарів” 1941 р. у моїй приватній бібліотеці.

Інша річ, що вразила мене не менше і про яку поки що не віднайшов ні в наукових розвідках, ні в репринтному виданні празького “Кобзаря” 1941 р. (В-во “Брама-Україна”, 2006) відомостей, так це його по-справжньому унікальні особливості. Виявляється, у кожного з празьких “Кобзарів” 1941 р. (накладом у 2000 прим.), незважаючи на однаковий зміст і обсяг тексту та ілюстрацій в книзі, все ж різні за характером покриття, колір та зображення палітурки, що унікально приховані під суперобкладинкою...

В історії досліджень празьких “Кобзарів”, виданих у 1876, 1941 та 1943 рр., реалізована доволі непогана кількість наукових розвідок, до яких активно долучилися такі вчені, як Роман Лубківський, Микола Мушинка та ін. Але ніхто краще не здатен дослідити празькі “Кобзарі”, зокрема празький “Кобзар” 1941 р. за ред. проф. Д. Дорошенка, ніж безпосередні власники цього унікального в Україні та поза її межами видання...

Але це були не єдині несподіванки, які вразили мене в контексті моїх наукових розвідок празького “Кобзаря” і про які мої матеріали досліджень сьогодні публікуються в Україні та світі вперше.

У грудні 2016 року на римокатолицьке Різдво мені вдалося придбати в Чехії від мешканки Чеської Республіки Д. Хомової неповторний і вочевидь єдиний в Україні та світі сигнальний примірник празького “Кобзаря” 1941 р.

Передусім у контексті досліджень історії вивчення видання празького “Кобзаря” Т. Шевченка 1941 року я звернувся до ґрунтовної праці доктора історичних наук, професора Таїсії Ківшар та її досліджень.

У своїх наукових розвідках Таїсія Ківшар зазначає, що хоча празький “Кобзар” 1941 року і

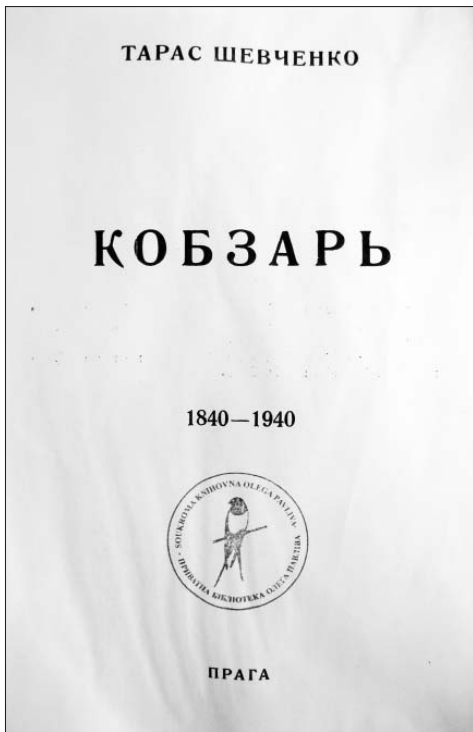
тексту займалася друкарня Андреска, друком палітурки — палітурня Шинделаржа, а друком ілюстрацій — графічний заклад Штенца. Усіма цими справами завідував саме Степан Сірополко і завдяки йому ми маємо сьогодні той цінний і неповторний та стильно оформлений і підготовлений для читачів празький “Кобзар” 1941 року.

Адже палітурка сигнального примірника різко відрізняється від кінцевого його варіанта. Вона суцільного червоного кольору без зображення, відбитого золотими літерами в правому нижньому куті на палітурці напису “Т. Шевченко”. По вертикалі палітурка сигнального примірника на 1 сантиметр вужча від кінцевого варіанта празького “Кобзаря” 1941 року. Також у сигнальному примірнику немає 4-ї сторінки, на якій би мав бути зображений один із двох у книзі портретів Тараса Шевченка, зокрема й шрифту набору (з незначними відмінностями) відрізняється від кінцевого варіанта названого тут празького “Кобзаря”.

Тож за те, що 2000 примірників празького “Кобзаря” в кінцевому результаті мають на палітурці цінний надпис золотими літерами “Т. Шевченко”, маємо завдячувати д-ру Степану Сірополкові. Згідно з моїми дослідженнями, саме він “підхлібив” книговидавцям за видруккування обидвох (на 1-й і 4-й сторінках книги) портретів Тараса Шевченка. Повторюся: ми повинні віддати належну шану д-ру Степану Сірополкові, без якого празький “Кобзар” 1941 року не був би настільки красиво графічно оформлений.

Віднайдений мною сигнальний примірник празького “Кобзаря” 1941-го — це беззаперечно одне з найцінніших видань “Кобзарів” Тараса Шевченка, що були видані протягом XIX—XXI століть, і з погляду науково-дослідницького, і історичного, адже сигнальні примірники видавалися поштучно з огляду на їхнє призначення.

Однією з моїх подальших науково-дослідних статей на шпальтах “Слова Просвіти” буде розвідка, присвячена українській філателії 1918—1945 років, оскільки у моєму приватному Архіві, окрім комплектної збірки усіх українських поштових марок, виданих УНР, ЗУНР, УРСР та Закарпатською Україною в 1918—1945 (персональна виставка яких триватиме протягом 2017 року в краєзнавчому музеї “Бойківщина” Тетяни та Омеляна Антоновичів) перебувають також унікальні сигнальні прототиби поштових марок Української Народної Республіки (УНР), про які розповім читачам “Слова Просвіти”.

Титульна сторінка Празького “Кобзаря” 1941 р. (Джерело: Приватна бібліотека Олега Павліва ім. Григорія Сковороди)

вийшов за редакцією проф. Дмитра Дорошенка, але вагому і велику роль у його виданні відіграв Степан Сірополко, у чому я наочно пересвідчився.

Степан Сірополко склав ретельний звіт про роботу і забезпечення ним усіх видавничо-поліграфічних підготовчих робіт над празьким “Кобзарем” 1941 року. Та оскільки ніхто із сучасних дослідників празького “Кобзаря” 1941 року не мав практичної можливості ознайомитися із сигнальним примірником, що став результатом видавничо-поліграфічних робіт Степана Сірополка перед тим, як празький “Кобзар” остаточно вийшов друком повноцінним накладом у 2000 примірників, стає очевидно, що моє дослідження стане цінним доповненням уже раніше напрацьованих у цій області наукових розвідок.

Як зазначає у своїх дослідженнях Таїсія Ківшар, друком

“Стаса якось особисто ображала надмірна довіра до північного сусіди, інерційне схиляння перед російськими авторитетами”.

Наталія СТАРІЮК,
м. Дніпро

“Страта Кочубея та Іскри”. 1996-го, на п'ятому році навчання у Дніпропетровському художньому училищі (нині Дніпровський театральний-художній коледж) Стас Гречаний заходився втілювати незвичайний задум — урок національної зради. Дипломна картина не про подвиги у борні, а про зраду; не овіяна романтикою козацької долі, пісенною звиятою перемог, а мовби відлітає з кричі осуду, коли та стала ще не вичахла, не набула жорсткості, — вона раз у раз бурхає вогнем, пропикає душою: поглянь! Це діялося тут, із нами. Чи діється ще й досі?..

Пригадаймо ж той час, наші дев'яності. Ні, не лише рейдерсько-кілерські, не лише безробітньо-беззарплатні (той однобічний імідж доби надто настирливо накидають галасливі “квартали” та хвацько оперені “акули”); для мільйонів свідомих українців, хоча й загнаних у лабеті матеріальної безвиході, той час був таки передусім трампліном до ідейного дозрівання, знищення білих плям у замовчуваній історії, повернення із забуття гнаних режимом світочів думки. Мій Стасик був дитям незалежності. Як юна особистість, він увібрав у себе дух українського пробудження, завзятого розбудови й відповідальності нового будівничого. Оце останнє поволі ставало визначальним імперативом у житті, власне, ще дитини (до художнього училища він вступив, маючи 14 років). М'яко-кругловидий, ласкаво-чуйний, дотепний у товаристві, Стас мав неабияку певність переконань, був надзвичайно пильним і уважним у виборі дороговказів.

Переді мною “Історія України-Русі” М. Аркаса, видання 1990 року. На сторінці 223-й, де йдеться про добу Руїни, про загибель зрадженого Івана Виговського, Стас твердою рукою відкреслив абзац, що починався так: “Оці сварки та колотнеча поміж собою вкрай знищили Україну”. На берегах юний читач лишив позначку — великий, круто-експресивний знак оклику. Попереду було студіювання історичних джерел, козацьких літописів, новітніх історіографічних праць. “Історію України” І. Крип'якевича та “Нарис історії України” Д. Дорошенка Стас постійно носив у сумці, давав читати (часом чи не в примусовий спосіб) співкурсникам в училищі. Але оте перше палоче враження — “сварки та колотнеча... знищили Україну” вочевидь кинули були промінь-відблиск на все

подальше пізнання рідної історії в її проєкції на майбутнє.

Історична картина — то був жанр, що його син обрав ще від перших років навчання у Дніпропетровському училищі. Неабияку роль відіграло тут знайомство з останнім лоцманом Дніпрових порогів, активним просвітлянином, чарівною людиною Григорієм Микитовичем Омельченком. Стас створив малярський диптих з життя лоцманів, об'єднаний чуттям “спільного човна”, в якому українці мають долати всі пороги, всі найлютіші перешкоди.

Духом надпотужного спільного зусилля, жертвовного зриву, вивільнення шляхетної енергії звияжців перейнято і композицію другокурсника Стасія Гречаного “Атака Січових стрільців”. Дія “розкручується” напрямком діагонально-гвинтової лінії: порив одного вояка незбагненною хвилею здіймає понад шанцями того, хто позаду. Неперервність лави, нездоланність завзяття. Наче “з Божої пращі” вилітає грудка втіленої сили, освідомленої волі...

У тому-таки силовому полі героїки, руху на грані злету перебувають і герої іншої Стасової тогочасної композиції — ескізу монументального розпису “Козацькі клейноди”, де бачимо символічну акцію — передавання клейнодів народів, що зважає на вікопомні зміни.

Але усі ті ранні твори мого сина озиваються не фанфарами удержавленого пафосу, а радше тулубсами виступання в похід, де лише зосередженість на головному, суворі ширість побратимства обіцятимуть успіх. Тож уже в тих Стасових роботах зазвучали нотки полеміки до нового мистецького офіціозу, що виявився тоді в урочистій святковості зображень, декоративній формалізованості міфу: адже “не пора” було заспокоюватися, мліти в ейфорії звершеної революції. І мій художник, який фізично гостро відчував долученість до історичної минувшини, розпочав новий період у своїй творчості: постали його картини-застереження. Перша з них — “Ява комети запорожцям та Богданові Хмельницькому під час перебування його на Січі”. Стас уявив, як то було, прочитавши, у “Літописі” Самійла Величка про горішній знак “пришестя гніву Божого обом, польському й ко-

Картина у спадок

Лише 20 років судилося прожити у цім світі Стасієві Гречаному, щиро-му і гарному хлопцеві з Дніпра-Січеслава, митцеві, що залишив по собі значну творчу спадщину. Значну у сенсі кількості, якості як майстерності, а ще й тієї особливої сутнісної влучності, яку передбачає слово-корінь “знак”. 20 років життя. Уже 20 років і по трагічній загибелі у Києві 28 червня 1997 року, саме в День Конституції — день, сповнений для Стаса праці і сподівань. Ми ж нині сподіваємося на те, що твори самобутнього художника лишаться з нами назавжди. Про один із них написала Стасова мати Наталія Старюк, журналістка й письменниця.

зацько-руському народам” напередодні визвольної війни — і переможної, і гіркої у фатальних наслідках Переяслава.

Наступного року син відтворив “Епізод Уманської різанини” — візію Коліївщини крізь факт одного вбивства: “Галайда” позбавляє життя “брата-ворога”, але і сам він уже — мов живий мрець. Довкіл розбігаються люди, ніби розпадається всесвіт. Далекий від пацифізму, Стас, проте, дуже вболівав за те, аби визвольний рух не перетворювався на “епізоди різанини”, вибухові реакції самознищення.

Вступивши до Київської академії образотворчого мистецтва та архітектури, Стасій Гречаний намалює останню свою картину-застереження “А правда наша п'яна спить” — про кінець Запорозької Січі, про останній день її існування, коли неподалік уже стовбичить чорна лава Текелієвих дугогубів, а січове товариство п'є собі, гуляє, не ймучи віри в те, що “брати-християни” з Московії здатні позбавити їх фортуни-надії й самого життя “А тим часом стародавню Січ розруйнували”. Так ще 20 років тому мій дорогий митець на правах рідної крові, щирого болю картав наш люд за легковірність, за шоденну побутову безвідповідальність, яка зрештою породжує привид національної руїни. Стаса якось особисто ображала надмірна довіра до північного сусіди, інерційне схиляння перед російськими авторитетами (хоча дуже любив поезію М. Лермонтова, переймався філософськими ідеями Даниїла Андреева). Ось ніби поруч чую синів голос, що промовляє: “Ми не робимо висновків з очевидного”. На жаль, юнак не дожив до третього тисячоліття, до Української Революції гідності, коли необхідність рішучого національного вибору постала в усій запізнілій ОЧЕВИДНОСТІ...

А тоді, 1996 року дев'ятнадцятилітній Стас заходився біля дипломної роботи в училищі як головної своєї картини. На незвичайність творчого заряду заносилося вже тоді, як Стас розпочав виготовлення підрамка. Мовчки, пішки він зносив до класу-майстерні з крамниці та базарів блоки ДВП, дебели дошки для каркасу і перетинок (усе, що він робив власними майстровитими руками, робив “навіки”, як сам іронізував, але в тому була правда). Там-таки, у стінах училища, зробив велику масивну конструкцію — сказати б, тверде плато до малювання (готова картина —

228x210). Між тим, ще тривали розробки ескізів, варіантів утілення “Страти...”. Наприклад, один з них являв шалений танок Петрових катів над купками зраненої людської плоти, мов гайвороння над падлом. Ескіз справляє сильне враження, але Стас сприймав це лише як емоційне налаштування: такому образіві бракувало авторських суджень, думки не лише про чужинців, але й про своїх, що “не роблять висновків з очевидного”.

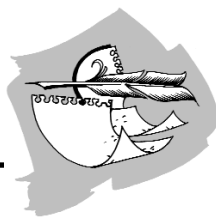
І постала драбина на ешафот, де чинено кару, — декорація до останнього акту з життя двох змовників...

Генеральний суддя Кочубей та полковник Іскра написали були таємного доносу на Івана Мазепу, аби вислужитися перед російським царем. Та сталося так, що від тих-таки московських звершників мусили самі прийняти смерть. То відбувалося спекотної липневої пори 1708 року, але не “станом дня”, не світловими нюансами переймався мій митець. Жодна постать, так само, як споруда ешафоту, не відкидає тіні: усе існує в очудненому середовищі, де важать лише межі життя-смертного вибору. Та при цім геть немає метафізичної абстрактності, холодної умоглядності, — картина сповнена руху, двигіння-дихання. Той рух майстерно організовано всередині “кадру”: знеможеного Іскру тягнуть східцями нагору, а тої самої миті на помості уже розпинають Кочубея. Тут же усе вершиться водночас: хапають, читають вирок, заносять мечи. І що вище до помосту ешафота, то гострішими стають форми, бездушнішими — рухи, схематичнішою — пластика. Гострі багнети, вуласті заломы рук, днють-бо не люди — заведені автомати. За мить Кочубеєві відітнуть голову, але тримає його мовби ВЖЕ безголовий крук “з гнізда Петрового”.

Самі шаблі драбини, вирішені умовно, радше викреслені, аніж намальовані, лякають своєю неблаганною регулярністю. Стрімке перспективне скорочення уподібнює перебіг шаблів до ланок конвеєра. Згадаймо: “конвеєром” в'язні енкаведистських застінків уже в ХХ столітті називали безперервні допити-тортурування. Та бачте, ще на світанку століття вісімнадцятого вже діє відлагоджений механізм московитської катівні. Жаска чортопхайка пригриміла в Україну. Чи достоту усвідомлюють хитромудрі Кочубей та Іскра

“в останню тяжкую минуту”, до якої пекельної сили апелювали, надсилаючи цареві свої доноси? Чи “роблять висновки з очевидного” свідки страти? Але про них дещо згодом.

Спершу ж про трійко АНТИ-героїв у центрі композиції. Безживним кавалком простягається тіло напівоголеного Іскри. Руки розкинуто, як крила, але вже не з власної волі: за руки катом зручніше тягти його на кривавий поміст. Усе вже скінчено: нема вороття з “конвеєра”, не має бути в нас і жалю до зрадника, а проте шемкими тональними сполуками, виразно анатомічно позначеною ЗІМ’ЯТИСТЮ торса утілено спалахи болю чи то разючість останнього страшного прозріння. Про-о-пав чоловік, занастивши душу, а круки — запеклі “брати” зжеруть його тіло, як відпрацьований “витратний матеріал”.

У найвищому куті цього умовного трикутника — петровський москаль. Вражає цей “салдацький патрет”: як точно, як вищерпно характеризував мій юнак вражу силу! Здається, ще й досі не явлено чогось подібного в українському малярстві. А то ж був іще 1996 рік. Профіль тупо зверхнього, сизоликого, zdeгpадованого з безнастанних перепоїв холопа, диявольського додатка до драбини-конвеєра. Озвучити цей портрет міг би хіба сучасний російський “шансон”.

З лівого боку засудженого тягне “людина-спина”, наш понуро-упокорений краяннин, один з безіменних, безвільних виконавців. (І вдруге постане лиховісна людина-спина в останній Стасовій картині “А наша правда п’яна спить”: чап’їтїме на постаменті-діжці, припрошуватиме до розваг з частуванням — друга чи ворога, чи самого чорта — то вже байдуже).

Біжать догори шаблі драбини-“конвеєра”, скородять тіло зрадливого полковника, а в пам’яті нам зринає Шевченкове: “За що скородили списками московські ребра?” Забундючилися, запрагли влади ціною Вітчизни, перемудрили самих себе, тим часом “московські ребра” зміцніли, ще й породили свою брутальну модель — оцю ребристу дорогу до “лобного места”.

Що ж то тріпоче, вібрує, здригається обабіч хідників? Наче дві в’юнки кольорові

зрадники національних інтересів опиняться на белебні всезагальної зневаги. А тепер бачу, що і сама тоді нишком виявила була ту НАІВНІСТЬ, яку так болісно осмислював мій син у “Страті Кочубея та Іскри”. Через 20 років душогиби-ординці (достоту такі, як опричник — чи не предок Мотороли? — у центрі Стасової композиції) посунули в Україну, загуркотіли машинерією “градів” та “смерчів”, технічно вдосконалених “конвеєрів”-ешафотів. Так, люд прокинувся від ілюзій, став до збройного захисту України. Але по цей бік фронту, у комфорті столичних зал тривають і підступи, і переступи, триває боротьба за владну булаву. А як припече п’яти, тікають до Московії запобігати ласки Путі нової. Чи потрібні вони там? Допоки відбудуть участь у котрійсь пропагандистській “антимазепинській” кампанії. Далі ж — один кінець зрадникам — що там, що тут. Тільки навряд чи вони вивчали пильно нашу історію, навряд чи здатні уявити тяжкий та ганебний кінець інтриги так яскраво і житево, як уявив юний автор “Страти Кочубея та Іскри”...

1999 року, по двох роках після трагічної загибелі Стаса Гречаного, у залі Національної академії мистецтва та архітектури відбулася виставка його творів (Стас устиг закінчити лише один курс Академії. Куратором курсу був народний художник України Юлій Ятченко). У центрі експозиції вмістили “Страту Кочубея та Іскри”. Одного дня на виставку завітав один із метрів столичної педагогіки (сказали мені — викладач іншого художнього закладу). Говорив до свого супутника гучно і безпеліційно: мовляв, правду йому сказали, такі талановитий був хлопець — ось які, бач, пейзажі — стрімкі, експресивні, і натюрморти, тонко зібрані в колориті, і портрети оригінальні, але, очевиднож, хтось недалекоглядний спрямував був його на теми з історії козацтва. Це тепер, мовляв, модно, але не розвиває митця як творчу одиницю.

Не забуду, як підлетів до маестро худенький хлопчик-першокурсник: “Та як ви можете! Ви бачили “Страту..”? Хіба не відчуваєте, як це щиро, як важливо для українців? То чи маєте ви взагалі право...” — він замовк. Метр не образився: “Максима-

лізм, максималізм”. Здається, хотів поплескати хлопця по плечі, але той відхилився. Тоді подумалося мені: ось і з’явився у мого сина послідовник — хай ще малий, але завзятий і незрадливий. Я була уклінно вдячна Академії, співкурсникам і друзям Стаса за ту виставку, за добірні теплі слова і — за те гостре зіткнення пересиченого естетата з палким новітнім козаком. Тоді “Слово Просвіти” озвалося на виставку публікацією, видрукувало розповідь про Стаса Гречаного окремим виданням. Незгасним спогадом про ті дні лишилася коротка зустріч в академічній виставковій залі з видатним митцем сучасності Миколою Стороженком: тільки міцний, гарячий потиск правиці, і погляд на картину “Страта Кочубея та Іскри”, і рука до серця. Слова були зайвими.

Наталія ГОРІШНА Крик Дощу

Душа болить...

Болить оте, що, може, й не існує,
Болить отак, як тіло не болить.
Я відмахнутись пробувала: “Ну його...”
Я наказати пробувала: “Цить!”

А те, що жоден прилад не фіксує, —
Пульсує, не вгаєє ні на мить
І порядкує долею, й керує.
...Душа болить. О Боже, як болить!

Вірю

Вірю, що не все іще сказала,
Вірю, що сказала не усім;
Що коханням не відквітувала
І не навтішалася твоїм.

Вірю, що позбудемось страждання
І згадаєм:

у вінку садів
Україна — це земля кохання,
А не сиріт і невтішних вдів!

Крик дощу

Я не проспала жодного дощу,
Бо кожен з них кричав несамоовито
Тим болем, що дозрів в верхів’ях світу,
Тим болем, що сама я ним кричу,

Коли прощаю і коли мовчу,
Коли не в силі, сплутана, злетіти,
Коли земля двигтить і гинуть діти,
А я нікого з них не захищу...
Не затулю...

Не сплю
Під крик дощу.

Серце не мовчить, воно болить,
Кіркою вкривається від болю.
— Серденько чутливе, що з тобою?
Як тебе з нетями пробудить?
Он весна птахами гомонить,
Сад ясніє білою габою...

І сказало серце: “В крові Схід,
За Вкраїну гинуть мужні вої.
От і я міцнію, як граніт.
От і я готуюся до бою”.

Лист

брату і сину

Не треба нам долі шукати
В далеких краях, на чужині.
Не стань мені ворогом, брате!
Вертайся додому, мій сину!

Америки, Польщі, Тайланди
Залишмо собі — для туризму.
Не треба там долі шукати,
Нема там нової вітчизни.

Можливо, ті землі й масніші,
Але навіть диво-птахами
Вкраїнського серця не втішить,
Співає воно солов’ями.

Вертайся, синочку, додому!
Згадай свої корені, брате!
В далекому світі — чужому —
Не треба нам долі шукати.

Блудить бджола по спустошених квітах,
Квола, безвольна, осіння бджола.
Срібною ниткою бабине літо
Міцно пришило її до крила.

Стійко, як та олов’яна солдатка,
Пост не лишає і тягне свій хрест.
...Тліє під снігом пушинка-крилатка,
Мов альпініст, що не взяв Еверест.

Ось бачиш, я вже спокійна,
З тобою грайлива знов.
А дружба моя надійна,
Тому що вона — любов.

Як граційно помирає квітка,
Склавши пелюстинки на чоло,
Наче перевтомлена лебідка,
Голову сховала під крило.

Тихо, без плачів і голосіння,
Бо ж таки лишила на землі
Щедре, гарно визріле насіння
І світліну на моїм столі.

Останні сливи падають у жовтні,
І так нестерпно хочеться назад —
В жаринь, у річку, в шльопанці, у шорти,
У вигадку, в любов, в едемський сад.

Прийди!.. Так мертвих кличуть з небуття.
Прийди!.. Так кличуть літо, що минуло.
Я — як дитя, обмануте дитя:
Покарана, але за що — забула.

Беззахисну оголеність свою
Знов прикриваю — недолугим віршем.
...Шурхоє осінь, що ти й досі мій ше...
Й вона мене і я себе — дурю.

Було так від Єви й Адама,
Чому б стали винятком ми? —
Я пахну твоїми руками,
Ти пахнеш моїми слізьми.

Анти

Гадасш, з кохання нічого не вийшло? —
А шрами на серці? А стовпище віршів?

Загублено межі між долею й грою:
Ми — антикоханці, ми — антигерої.

Ми анти. Ми первісні. Дикі і вперті.
У смертних тілах у нас — душі безсмертні.

А спалахи творчості, хвилі знестями —
То наслідок зіткнень між антисвітами!

Полярні сили, вічне інь і ян,
Весна бринить в людині і у бруньці.
І ми уже не схожі на землян —
Закохані подібні до прибульців.

І цвіла б за вікном мейхуа*,
І голодна весняна бджола,
Наче лютий маленький дракон,
Захопила б рожевий бутон.
І в кімнаті червоних колон
Я б сама віддалась в твій полон,
Оповіла б тебе, як смола...
І цвіла б за вікном мейхуа.

м. Черкаси

*Мейхуа — тайська зимова слива.

Пригадую, коли стояла перед уже завершеною картиною у виставковій залі Дніпра, де було виставлено дипломи всього Стасового курсу (керівник — заслужений діяч мистецтв України Григорій Чернета), спало мені раптом на думку: такий значний твір, стільки небудених зусиль душі й рук, але чи буде він актуальним за 10-20 років? Адже вірилося в те, що вже незабаром Україна вилюдне, краді народного добра втечуть од праведного гніву, а

Травневі дні Чайковських

У Бережанах, що на Тернопільщині, відбулися IX Всеукраїнські “Чайковські читання”, присвячені 160-річчю від дня народження письменника, адвоката, громадсько-культурного діяча Андрія Чайковського та 130-річчю з дня народження вченого-математика Миколи Чайковського.

Йосип МАРУХНЯК
Фото автора

...Андрій Чайковський народився у Самборі на Львівщині, частину свого активного життя провів у колись повітовому місті Бережани на Тернопільщині, завершив свій трудовий і життєвий шлях у Коломиї на Івано-Франківщині, де й похований на місцевому цвинтарі. У Національному музеї народного мистецтва і побуту Гуцульщини та Покуття є кімната, присвячена його пам'яті, і особливу увагу там привертає фотографія його похорону: тисячі людей із різних кутків Галичини йдуть за труною адвоката, який відстоював їхні інтереси, який був справді народним і якого вважали моральним авто-

никам про цю видатну постать. “Один із найважливіших періодів життя Андрія Чайковського минув у Бережанах, куди він приїхав із родиною 1886 року як помічник місцевого адвоката, працювати в адвокатській канцелярії Леона Мадейського, а за чотири роки відкрив власну адвокатську контору і прожив у Бережанах до 1914 року, — розповідає кандидат історичних наук, завідувач науково методичного відділу наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка Олександр Седлер. — Андрій Чайковський був одним із провідних діячів українського національного руху на Бережанщині, керівником багатьох місцевих бережанських товариств: “Просвіта”, місцевої філії товариства

Галичину в її відродженні. У Бережанах народилися його діти, які згодом навчалися у місцевій гімназії, у Львівському університеті та інших навчальних закладах. Ця родина була однією з найбільш свідомих і в національній, і в суспільно-громадській активності. Дружина Наталія теж займалася громадською роботою, що було рідкісним явищем на цей час. Вона була головою жіночого українського товариства “Бережани”. Старший син Микола став професором математики, син Богдан — адвокатом і теж як батько активно займався громадською роботою”.

Саме в Бережанах Андрій Чайковський розпочав свою письменницьку діяльність. На початку 90-х років він почав писати спогади про перебування в Боснії під час військової служби і

поступово втягнувся в літературну діяльність. До письменницької діяльності він прийшов через публіцистику і мемуаристику. Його мемуари отримали позитивну оцінку Івана Франка. Великий Каменярь заохочував молодого автора до писання. Інший відомий тогочасний письменник Осип Маковей згодом зазначав: “Загалом сі “Спомини” подобалися публіці і авторові додали віри в себе; в них він спробував своє перо і поборовся з першими перепонами, які стрічає кождий письменник, коли виступає на літературній ниві... Уже в сих “Споминах” зазначилися виразно головна черта письменського таланту Чайковського: его дар оповідача. Він оповідає так, як у товаристві добрих знайомих, не спинаючись на “тонкостях”, а рисує зображення головними чертами”. Перші публіцистичні твори Андрія Чайковського друкувалися у газеті “Діло”, пізніше він звернувся до теми спогадів і художньої прози. Виходять друком нариси, оповідання, гуморески, повісті: “Вуйко” (1895), “Образ гонору” (1895), “Олюнька” (1895), “Бразилійський га-

разд” (1896), “В чужім гнізді” (1896), “Серенада в навічере св. Войцеха” (1896), “Моя перша любов” (1896), “Курателя” (1897), “Рекрут” (1897). Дуже схвальні спогади отримала повість “Олюнька”, побудована на реальних подіях. Це були фактично спогади з дитинства.

...На “Чайковських читаннях” у Бережанах прозвучали цікаві доповіді і наукові розвідки про цю непересічну постать: доктор філологічних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка Михайло Гнатюк виголосив доповідь “Іван Франко та Андрій Чайковський: два етапи у розвитку української історичної прози”, про балканські оповіді Андрія Чайковського, їхні антиімперські та антивоєнні аспекти розповів доктор історичних наук, професор, президент наукової фундації ім. Андрія Чайковського Богдан Якимович, окремі доповіді були присвячені його адвокатській діяльності, суспільно-політичній, впливу родини Чайковських на загальне культурне тло тодішньої Галичини, з якими виступали тернопільські краєзнавці та науковці Степан Костюк, Лілія Зінчук, Микола Процик, Олена Лугова, Ярослав Дзісяк, Галина Процик, гості з Івано-Франківська та Львова.

Відбулася презентація слайд-фільму “Андрій Чайковський: портрет на тлі Бережан”, також у залі, де захід відбувався, експонувалися книжкова виставка “Прижиттєві видання Андрія Чайковського” і книжково-ілюстративна виставка “Микола Чайковський” із фондів Бережанського музею книги.

Микола Чайковський з дружиною Наталею та дітьми Катериною і Юрком

ритетом. Кажуть, що донині такого людного похорону в Коломиї ще не було... Якби на те моя воля, я водив би сюди студентів юридичних факультетів і показував це фото усім служителям сучасної здеморалізованої Феміди. Там, де побував Андрій Чайковський, залишилися лише добрі спогади про нього і про його родину. Напередодні його 160-річчя та 130-річчя його сина — математика у Бережанах, де він тривалий час жив і працював, відбулися “Чайковські читання”, на які з'їхалися науковці зі Львова, Івано-Франківська, Тернопільщини, щоб нагадати сучас-

“Сокіл”, бережанського музичного товариства “Боян”, кредитового товариства “Надія”. Він також був одним із організаторів українських націонал-демократів, колишніх народовців, займався організацією виборчих кампаній до Галицького Сейму та Австрійської Ради... Він завжди був послідовним українцем, націонал-демократом, був опонентом місцевим полякам і місцевим русофілам або москвофілам. Живучи в Бережанах, він співпрацював із багатьма відомими діячами, залишив помітний слід в історії міста. Андрій Чайковський належав до того покоління, яке змінило

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА, член Національних спілок журналістів та краєзнавців України, Наукового товариства імені Шевченка у Львові, с. Велеснів Монастирського р-ну, Тернопілля

Щира дружба і спільна співпраця на царині української літератури та науки єднала майстра красного письменства Андрія Чайковського та вченого Володимира Гнатюка впродовж багатьох років. На груповій світлині 30 жовтня 1898 року у Львові, яка експонується у першій кімнаті домівки академіка-земляка, поруч з Іваном Франком, Михайлом Грушевським, Сильвестром та Богданом Лепкими, Володимиром Гнатюком та іншими сфотографовані і Андрій Чайковський.

У фонді Володимира Гнатюка Відділу рукописів Національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України зберігається 10 листів Андрія Чайковського до Володимира Гнатюка:

Із листування письменника з ученим

один із Бережан (28 вересня 1899 р.), три листи — із Самбора (23 березня 1917 р., 25 травня 1918 р., 14 червня 1918 р.), шість листів — з Коломиї (23 лютого 1920 р., 2 жовтня 1920 р., 13 квітня 1922 р., 1 травня 1922 р., 23 травня 1922 р., 7 червня 1922 р.).

Фотокопія листа письменника до вченого від 28 вересня 1899 року з Бережан експонується поруч з фотопортретом Андрія Чайковського.

Володимир Гнатюк як відповідальний редактор “Українсько-руської видавничої спілки” в її Першій серії “Літературно-наукової бібліотеки” у числі 65 видає збірку Андрія Чайковського “Оповідання” (Львів, 1904). Це видання експонується в експозиції третьої кімнати оселі вченого у його родинному Велесневі.

У листах самбірського періоду переважно йдеться про видавничі

справи. У той час готувалися до видання деякі твори Андрія Чайковського. Письменник радиться з Володимиром Гнатюком про доцільність вносити зміни: “Я вже давно того не читав, а не маю у себе ні одного примірника, бо москалі при ревізії забрали, бо їм було “любопитно читати сочиненіє...”. Я однак був би тої гадки, що в тих шляхоцьких повістях нічого змінити не треба, а навіть не можна. Безперечно, що се етнографічні образки. Я переконався тепер, що такої шляхти вже нема...”. У наступних листах Андрій Чайковський повідомляє, що працює над III ч. “Сагайдачного” і просить надіслати з бібліотеки НТШ історичні матеріали про той період: “бо страх як тяжко робити такі праці на провінції, де ні матеріалів, ні джерел нема і порадитися нема ко-...”. Також дозволяє Володимирові Гнатюкові надрукувати передмову

до “Олюньки”, при цьому зазначити, що оповідання подавалося на конкурс, оголошений “Зорею”, і просить, якщо це можливо, надрукувати відгук Івана Франка.

Не менш цікаві листи писав Андрій Чайковський з Коломиї до Володимира Гнатюка. Так 23 лютого 1920 року повідомляє вченому про те, що першу частину “Сагайдачного” видав Антін Крушельницький накладом 5000 примірників. З якихось причин спілка розпалася і “Я, — пише Андрій Чайковський, — розв'язуючи видавничу умову з п. Крушельницьким, зобов'язався викупити решту примірників”. Просить переказати добродієві, котрий шукає історичні повісті до друку “готовність співпрацювати з ним”. “Не дивуйте, В. П., добродію, що знав про се”.

“Мій “Сагайдачний”, читаємо далі в листі, — в 4 ч. чекає божого змилювання в манускрипті,

а з ним і я чекаю... Не можу рушитися з Коломиї. Цей час я не змарнував, а понаписував на якійсь 100 аркушів друку. Є дві повісті (одна “Малолітній”, кілька оповідань, новел, нарисів). Ознайомлення з листами коломийського періоду напевно переконає, що Андрій Чайковський намагався своєю письменницькою діяльністю заповнити гіркі розчарування, втрачені надії на “кращу будучність мого бідного народу, котрому служив за наших ясних днів усім своїм єством”.

13 квітня 1922 року письменник пише до Володимира Гнатюка: “маю готову повість “Панич” з галицького життя”, а 1 травня 1922 року: “Написав нову гумореску, опісля пришло і ще нове оповідання “Не було виходу”. Повідомляв про намір написати спогади про Визвольні змагання, об'єктивно показати, нічого не приховувати. Також є і листи, сповнені гіркою жалю до львівських видавців.

Василь ЗАХАРЧЕНКО,
письменник, лауреат Національної премії
України ім. Тараса Шевченка

Голос пращурів

Я підтримую Вадима Пепу, який у своїй новій розвідці “Майстер-клас з імператором” (ПП “Едельвейс і К”, Вінниця, 2017) нарікає на те, що дуже мало вітчизняних науковців висвітлюють інтерес до дослідження доісторичного періоду України, зокрема до часу Трипільської культури й ще до глибших тисячоліть до н. е. А якщо хто й береться писати про доісторичне минуле нашої Вітчизни, то... “краще б вони мовчали!” — говорить В. Пепа.

Якщо тобі дорога Україна, її *державна хода*, то подбай же про її душу, її основний кордон, оборонний рубіж — українську мову, вивчи її від найглибшого коріння до зеленого вершечка, до її самобутньої на всепланетному полі квіточки, до золотого плоду. Свого часу, приступаючи до перших літературних спроб, я інтуїтивно вдався до записів лексики й синтаксису рідної мови з уст сільських полтавців, черкасів, уманців, донбасівців, буваючи в їхніх рясномовних краях. Зробив тисячі й тисячі записів народної мови. Я наткнувся на первозванну українську духовність, якою світяться сталі народні вислови.

Наша мова надзвичайно багата синонімічно. Не рідкість у ній слова, які налічують по кілька десятків синонімів. А в окремих слів кількість синонімів сягає за добру півсотню. Неповторне, небувале явище серед мов світу. Хіба не зрозуміло, що таке створювалося не за рік чи сотню років, таке створювалося, *виговорювалося* віками, тисячами й багатотисячими літ, ще в сивісивісінські часи Дотрипілля, з *першомовлення* нашими українськими предками. Отаке ми маємо не до кінця розтрачене у віках національне супербагатство!..

Та варто заговорити про багатотисячолітню *давність* нашої мови, а отже, й нашого українського народу, як натрапите на скептичний усім деяких академіків, членкорів Академії наук. Ну, гаразд, а звідки ж тоді в нашій рідненській українській мові оця щиро-широка *варіантність* — через синонімізм, густу метафористику, образність, через особливий синтаксис, який часто переростає в метафору? І все це простий народний мовець уживає на інтуїтивному рівні, щоб якнайтонше, найточніше передати суть сказаного ним, донести свою думку, почуття, настрої. Це вам не штучноскомповнована, бездиханна церковнослов'янщина. Таке не понавидумуєш, не створиш за століття-двоє. Таке (як бачимо, відчуваємо!) виколюшувалося, виколисувалося, розвивалося не одним тисячоліттям душею і розумом високоталановитого, ясночолого народу.

А як же академіки й не тільки академіки *зі скептичним усміхом*? Про них з усією відвертістю і душевним боєм пише В. Пепа зі свого оборонно-наступального щиросинівського патріотичного рубежа: “Немало як професіоналів, так і любителів налітають на доісторичне минуле українського народу не як райські пташки. А риють, як сліпі кроти. “Синів Ізраїлевих” вони бачать в незбагненній даліні — “від сотворіння світу”. А “Дажбожих онуків” не помічають навіть у четвертому-п'ятому-шостому століттях нової ери, не кажучи вже про періоди Мезинської археологічної культури та Трипільської цивілізації. Голос колядок і щедрівок (*складених у сонцепоклонницьку добу*. — В. З.) — не для їхніх вух. Самі в країні проживання чужі помислам і надіям правічному народу й шукають заповідливо сліди чужинців на всіх гонах минулого. Ладні віддати бозна-кому, без розбору, не ними набуті духовні багатства автохтонів, аборигенів, корінного від “сотворіння світу” люду... Кого і допоки переконувати, що український рід на своїй одвічно рідній землі суший з такої ж давнини, як і китайці, єгиптяни, індійці...”

У сонцепоклонницьку добу на території нинішньої України народилися десятки-сотні тисяч колядок, щедрівок, гаївок, купальських пісень, які досліджує В. Пепа й знаходить у них живодайні дива, що дало йому можливість і право сказати: “Роди, племена з бозна-якої давнини розвивалися неперервно і незнищено, щоб утверджуватися одним з найбільших європейських народів. А з ним “з нащада світа”, як виспівано в колядках та щедрівках, розви-

валася невіддільно й невідривно його мова, нині одна з найрозвиненіших і найбагатіших на планеті, наділений у космічному безмежжі вищим розумом”.

Доскіпливе вивчення сонцепоклонницьких колядок і щедрівок не могло не змусити дослідника заперечливо заявити й таке (власне, основоположне в праці): “За радянської імперії спадкоємці московського шовінізму одурманювали філологію псевдотеоріями про “формування” української мови з якогось там XV ст. Брехня несосвітенна...”

Та ось же вона, широко українська мова з минулих тисяч і тисяч років озивається до нас, — і сам думаєш, читаючи розвідку В. Пепи. — Учитуємося в колядках і щедрівках у ці рідні слова, в первозданий синтаксис нашої мови! Автор праці дає нам “ключ” до прочитання-продирання до цих подарованих нам нашими рідними пращурами виспіваних філологічних першооснов, до самісінкві, як каже В. Пепа, “пам’яті української мови”.

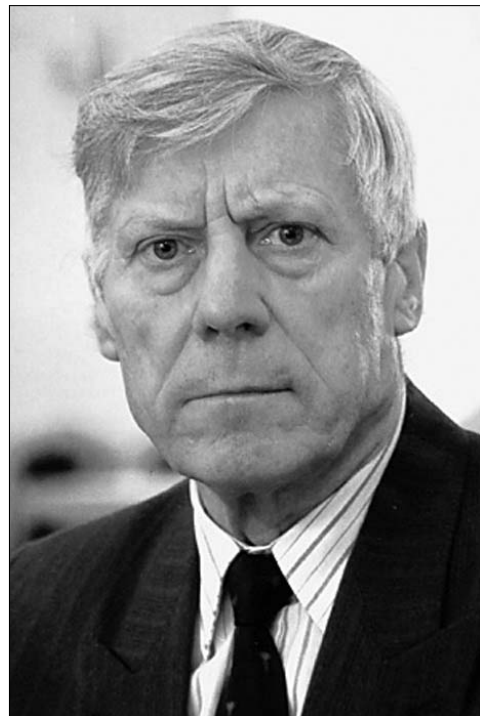
Які ж самородки вдалося вилувати нашому дослідникові, пірнаючи в глибини українських тисячоліть? Назвемо кілька з них. Ну, про одну, найосновнішу, про сиводавню нашу мову ми вже трохи говорили. “Ось він — на виду! — менталітет українського народу, — зауважує В. Пепа. — Від м’якого серця, від лагідної душі — тяжіння до зменшувальних форм, до пестливих прикметників. Своєрідні тонкощі мови, суфікси, синоніми, порівняння вироблялися, плекалися й огранювалися тисячоліттями... Надають нашій мові виняткової чарівності”. Крихти сиводавньої дійсності знаходить автор у колядках і щедрівках, з яких докочується до сучасності луна від часів, коли пращури українців займалися мисливством, полюючи на диких звірів, збиранням фруктів, меду від диких бджіл, рибальством. В інших колядках автор дослідження знаходить відлуння від язичницьких вірувань наших пращурів.

Колядки доносять до сучасності первісні, а згодом — *філософські* осмислення довколишнього світу. В колядках відображення світогляду предків українського народу: як зароджувались уявлення про дивовижну гармонію неба із сонцем, місяцем, зорями, обожнювалися сили природи. А в скількох колядках, щедрівках оспівується землеробська праця, постають мальовничі психологічні картини орача, сівача за роботою, його руки тримають чепіги плуга, який оре землю, а орач уже в думках, в уяві бачить посіяне жито, як воно росте, як половіє, готове вже ось-ось до жнив...

*Чи є, чи нема господар дома?
В стодолойці є, житейко віє.
Ходімо ми йому заколядуємо,
Чи не дасть він нам по коробочці.*

“Від яких доісторичних часів зворушлива картина трудів хліборобських? — запитує дослідник. — Не міг дбайливий хлібороб почуватися так привільно, з такою наснагою, з такою любов’ю до сільської роботи ні за комуно-більшовицької диктатури, особливо після голодомору-геноциду 1933 року, ні за царату з уярмленням за Катерини II у безпросвітньому кріпацтві, ні...” Мова з *народних уст*, — стверджує дослідник В. Пепа, — не лише проймає цілі тисячоліття, а й показує те, як предки наші (*венеди-анти-склавіни*) осмислювали своє буття за тих доісторичних часів, до котрих не доторкаються ніякі *писемні* джерела.

Працюючи над текстами колядок і щедрівок сонцепоклонницького періоду, В. Пепа помітив, що дуже часто в них ідеться про дівочу цноту, високу моральність. Цьому, на відміну від багатьох інших родів, племен, народів земної кулі на території України спокон віків, ще з первіснообщинних часів надавалося великого значення! “З українського внеску в загальнолюдське, — пише В. Пепа, — вирізняється хоча б і те, що не через віки, а крізь немі-

рянні тисячоліття пронесено виняткове поцінування і пошанування цноти, чистоти, отже, — благородства. Рівнозначне щедесь чи й знайти”. Я цілком згоден із автором дослідження, коли він говорить, що “народнопоетичне, а з ним — календарнообрядове — є святим письмом українського народу”.

Зробив Вадим Пепа завдяки колядці й ще одне відкриття з “доісторичного (як він кваліфікує) періоду в житті нашого народу. Читаймо й ми слідом за дослідником:

*Чий то плужок по горі оре?
Нашого пана господаренька.
Найстаріший синок за плужком ходить,
Правов рученьков волики гонить.
Лівов рученьков за плужок держить.
Надійшли туди татуньо его:
— Ори ж ми, синку, здрибонька ниву.
Та й посіємо яру пишицю.*
(Записано 1884 р. в с. Новиці, Галичина. Опублікував В. Натюк).

Дослідник наш закликає нас, читачів: “Звернімо увагу на рядок “надійшли туди (де син оре — В. П.) татуньо его”. Чи ж не “з нащада світа” у родинах українського роду дітям прищеплювалося звертання до батька, матері, а тим паче — до бабусі, дідуся — на Ви. “Звичай — це цар над усім”. Так запевняє ще з IV ст. до н. е. ушавлений свого часу, як ніхто, давньогрецький поет-лірик Піндар”.

Читач скаже: “Це поодинокий випадок”. Не поодинокий. Ось і я цього ж дня тільки розкрив один із збірників пісень, одразу ж натрапив на текст отакої колядки:

*Чи вдова, вдова пані бабуня?
Що ж вони роблять, що ж вони діють?
А вони діють — золото віють,
Золото віють, срібло палають.
Ой прийшли до них онученьки їх:
— Дайте нам, бабусю, хоч одвійочку,
Хоч одвійочку, хоч одмірочку,
А ми понесем до золотаря,
Поробим віночки на головочки. (Виділення моє. — В. З.).*

(Записано 1962 р. від Марії Перепелиці з с. Черемошне на Поділлі. Опублікувала Настя Присяжнюк у зб. “Пісні Поділля”. “Наукова думка”. Київ, 1976).

Що ще звертає на себе увагу? Розвідка “Майстер-клас з імператором” написана з любов’ю автора до України, до вітчизняної історії, до української мови, з патріотичним піднесенням і з синівською тривогою за майбутнє України.

Автор палко закликає: “Віднайдімо й покажімо, звідки наш рід. Як він зароджувався, розвивався, гонами яких тисячоліть добувався до сучасності. Постаємо перед очима світу на повний зріст. Явімося в народів вільне коло нацією такого ж віку, як і ті, що вважаються найдревнішими. Будьмо свідомими того, що ми суцї на планеті “від сотворіння світу”, як проголошується в Біблії...”

Тепер, як ніколи, необхідно вкарбовувати на скрижалі історії слова правди. Не приречені ж ми до скору тягти плуга, як покірні воли, і жити чужим розумом та згинатися, підбираючи кинуті, як зебракам, хитромудрі теорії й підступні повчання. Прокидаймося! Прозріваймо! Ще не вмерла козацька Мати. І не вмере!”

— Розкажіть про Вашу закордонну поїздку.

— На запрошення Вольфсонського коледжу в Оксфордї я взяла участь у конференції “Драматургія без кордонів”. Ми розглядали сучасну драматургію України, Росії та Білорусі. У ній взяли участь гості з цих країн, а також зі США, Франції, Італії, Польщі. Я підготувала доповідь про українську драматургію, присвячену Революції Гідності і гібридній війні. А організатори професор Джулія Кьортіс і режисер Ноа Брікстед-Брін запропонували мені бути одним із головних спікерів у дискусії, присвяченій українській драмі. Побачивши неозбізнаність більшості аудиторії з нашою драмою (окрім 2—3 імен), вирішила розширити формат і розповіла про основні тенденції, нові видання і проекти. Зокрема і про видавничо-театральний “Майдан. До і після”.

Коли збиралася їхати, то були побоювання щодо можливої агресії і пропаганди від колег із Росії та Білорусі, тому свідомо обрала саме таку провокативну тему для доповіді. Проте у конференції взяли участь лише опозиційні митці й критики: Білорусь представляли Микола Халезін і Наталя Коляда зі “Свободного білоруського театру” в Лондоні, які торік проводили майстер-клас у Національному центрі театального мистецтва ім. Леся Курбаса, а також знавець слов'янської драми Андрій Москвін, упорядник антології українських п'єс у Польщі “У чеканні на Майдан”. Від Росії були опозиційний драматург Михайло Дурненков, якого обрали одночасно зі мною патроном на найбільшому фестивалі “Нові європейські п'єси” у Вісбадені, та критик Марія Крупник, які представляли театр “Док” і фестиваль “Любимовка”. У нас відбувся досить конструктивний діалог. Окрім мене, про українську драму в доповідях і дискусіях говорили і дослідники та митці з Великобританії, США, Білорусі, Росії, Польщі.

— Театр сучасної драми і комедії нещодавно здійснив постановку Вашої п'єси “Угода з ангелом”. Що це за проект?

— “Угода з ангелом” — комедійна і фантастична п'єса. Це п'єса, в якій порушено питання долі людини, її місця в цьому житті. Вона має досить складну форму. Ситуація шоразу повторюється у новій версії, де людина має можливість повернутися в минуле і змінити долю. Але не може змінити її доти, доки не зрозуміє свого призначення, своєї ролі. Цією п'єсою зацікавився режисер Олександр Білера, який поставив її у студії при Театрі сучасної драми і комедії.

— Зовсім інше спрямування вистави “Краще б я народилася кішкою”.

— Ця вистава створена за однією з моїх останніх п'єс “Кицька на спогад про темін”, що пов'язана з темою біженців та війною на Донбасі. Поштовхом до написання стали документальні історії, зокрема історія жінки, яка побувала в полоні російських бойовиків. Із іншого боку — бачила, що з українськими воїнами, які відступали після підписання Мінських угод, йшло багато тварин (покинутих котів і собак). На цьому побудована моя п'єса. Людське починається зі ставлення до тварин, природи. Героїня залишилася на окупованій території через кішку, яка народила кошенят. Після полону і втечі вона намагається продати цих трьох кошенят (біле, сіре і

Неда НЕЖДАНА: «Пишу про те, що болить і хвилює»

У столичних театрах відбулося дві прем'єри за п'єсами українського драматурга Неда Нежданої, також письменниці побувала у творчому відрядженні за кордоном. Сьогодні пані Неда гість “СП”.

чорне), це все, що лишилося з її дому, статків, минулого життя. І це образ тих етапів війни, які вона пережила.

Режисер-постановник вистави — художній керівник театру “Перетворення” Володимир Завальнюк, з яким нас еднають багато років творчої дружби. А власне постановка — частина великого проекту “Майдан. До і після”, який здійснює Національний центр театального мистецтва ім. Леся Курбаса. Ми не лише видали антологію під такою назвою, а й пропонуємо українським театрам здійснювати презентації, читки та постановки представлених у цій антології п'єс. Володимир Завальнюк брав участь у презентації антології і зацікавився п'єсою. Роль героїні виконує артистка театру “Перетворення” Ганна Яремчук. Однак вистава певною мірою відрізняється від оригіналу п'єси: режисер значно скоротив текст і переробив фінал. За версією п'єси героїня залишає собі чорне кошеня, яке нікому непотрібне, і називає його Укропом. Жінка намагається подолати відчай і хоче почати нове життя. Фінал вистави залишився відкритим.

— Ви народилися у зрусифікованому Донбасі, проте стали українськомовним драматургом.

— У дитинстві я переважно жила з бабусями, а вони українськомовні, тож зрусифікований Донбас — теж певний міф. Хоча батько й мати були російськомовними, але в Києві віддали дітей в українську школу. Коли мені виповнилося 18 років, я свідомо себе українізувала. Для цього була кілька причин. Спочатку писала і українською, і російською мовами. Але пізніше зрозуміла, що написане українською виходить цікавіше, оригінальніше й автентичніше.

У 24 роки написала п'єсу “І все-таки я тебе зраджу” про Лесю Українку. Вона має складну структуру. Ключем для неї стала цитата з твору Ніцше “Так казав Заратустра” про три перетворення духу — на лева, верблюда і дитину. Я досліджую, як переплелися особисте життя і випробування письменниці через три історії

кохання і перетворення, через світ її творів.

З першої постановки цієї п'єси розпочалися мої перші випробування. Я отримала грант на постановку у Ніжинському театрі, але директор театру вирішив, що нехай краще його дружина за виділені кошти поставить “Трьох поросят”. Так я вперше зіткнулася з корупційною складовою у мистецтві. Ми відстояли цю виставу і добилися переведення її до Київського камерного театру.

— Ви одна із засновниць Київського театру-студії “МІСТ”. Розкажіть про цей творчий колектив.

— Передумовою створення театру стала постановка Юлією Гасиліною в Чернівцях вистави за моєю п'єсою “Мільйон парашутиків” і її успіх у Києві. Після цього у нас із Юлією та режисером і драматургом Олександром Мірошниченком виникла ідея створення нового театру, який би спеціалізувався на сучасній драматургії і мав особливу школу підготовки акторів — “розумних блазнів”.

Так у жовтні 2005 року народився театр “МІСТ” (Молодіжний Інтерактивний Сучасний Театр). Свій перший сезон театр розпочав 17 вересня 2016 року прем'єрою вистави за моєю п'єсою “Той, що відчиняє двері”.

За 12 років створили понад 20 вистав. Наші випускники грають в інших театрах, створюють власні театральні колективи та організовують фестивалі. Деякі стали співаками, режисерами, театрознавцями, продюсерами.

У театрі відбулося перше сценічне прочитання п'єси Олександра Вітра “Станція, або Розклад бажань на завтра”. Вперше в Україні тут поставили “Прощай та люби мене” Трайче Кацарова, “Маска для розбитого дзеркала” за п'єсою “Віяло як запорука кохання” Юкіо Місіми, а також “Пригоду ведмедиків панда...” Матея Вішнека, “Івонна — принцеса Бургундії” Вітольда Гомбровича, “Слово о збуренні пекла” за твором анонімного автора XVII століття та інші.

— Свого часу здобув великої по-

пулярності написаний Вами мюзикл “Тарас Бульба”, що йшов у Муниципальному театрі “Київ”.

— Я люблю творчість Миколи Гоголя, але цей твір раніше мені не подобався. Коли перечитала його в дорослому віці, то поглянула з іншого боку. Як на трагедію людей, що опиняються в певних обставинах і приречені на вчинки, яких вони не можуть уникнути. Тарас Бульба взяв на себе місію Бога, але це шлях диявола. Була миргородська версія “Тараса Бульби”, що відрізнялася від петербурзької. За першою версією Андрій не воює проти своїх, а Тарас Бульба після вбивства сина хоче похоронити його по-християнськи. У другій версії Андрій починає битися проти

своїх, а Тарас навіть не дозволяє його поховати. Це зовсім різні версії. Друга була редагована проімперськими методами — не Гоголем. Я взяла за основу першу, автентичну і складну.

Крім того моя версія більш жіноча. У Гоголя жіночі образи досить пунктирні і епізодичні. А я намагалася подивитися на ситуацію з боку матері Андрія та його коханої Марильці.

Я вважаю, що це була досить масштабна постановка. Особливо цікавими були музика Івана Небесного і хореографія Ольги Семьошкіної.

— Ще не так давно в репертуарі Національного академічного драматичного театру імені І. Франка була вистава за Вашою п'єсою “У неділю рано зілля копала”, створена за повістю Ольги Кобилянської.

— Спочатку планувалося, що у театрі поставлять “Тараса Бульбу”. Але в цей час уже почалися репетиції вистави в театрі “Київ”, до того ж художній керівник театру Франка Богдан Ступка перед цим зіграв роль Тараса Бульби в однойменному фільмі і вже дещо охолов до матеріалу. Тоді Богдан Сильвестрович запропонував мені спільно з режисером Дмитром Чирипюком зробити нову версію “У неділю рано зілля копала”.

Мене у цій роботі зацікавила тема роздвоєння особистості. Чоловік закоханий одразу в двох жінок, він не може вирішити цю проблему і за нашою версією приймає отруту свідомо. У Ольги Кобилянської ця сцена відсутня. Ми придумали, що це відбувається на весіллі.

Крім того у цій п'єсі ми поклали історію на український ритуальний рік — Різдво, Великдень, Купала і весілля (восени). Що є своєрідним ритуальним перетворенням.

— Класичний Художній Альтернативний Театр поставив виставу “Морг № 5” за Вашою п'єсою. Що це за постановка?

— Спектакль поставили за п'єсою “Той, що відчиняє двері”. Це один із моїх найпопулярніших творів. Її ставили більше 30 разів у різних країнах, зокрема в Австралії. А нещодавно у перекладі

турецькою мовою відбулася прем'єра в Стамбулі.

У КХАТі у версії Катаріни Сінчілло і Віктора Кошеля вона отримала свою оригінальну версію і асоціювалася з вибором України і її роздвоєнням після Майдану. Крім цього до вистави ввели образ містичного kota, якого запозичили з моєї іншої п'єси — “Самогубство самоти”. Цей персонаж створює особливий погляд на п'єсу. Постановка вже мала кілька різних акторських версій. І остання на сьогодні із чоловіком, який виконує жіночу роль (Валерій Рождественський), отримала парадоксальну інтерпретацію.

— Що можете сказати про сучасний український театр?

— У театрі сьогодні великі протиріччя. З одного боку стара радянська театральна система, що гальмує театральний процес. Вона спрямована на розвиток консервативного і комерційного, а не пошукового театру. Складається враження, що в деяких театрах, особливо провінційних, ситуація залишилася та ж, що й сорок років тому. З іншого боку маємо активний розвиток незалежних театрів, яких із кожним роком більше. Хоча у нас відсутня будь-яка підтримка для розвитку незалежних театрів і сучасної драми.

Проте маємо поодинокі випадки прогресу і в державних театрах і центрах. Маю на увазі Київський академічний Молодий театр, Київський академічний театр “Колесо”, Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка, Національний центр театального мистецтва імені Л. Курбаса.

В усьому світі пріоритетами культурної політики є збереження національної спадщини, розвиток сучасного та інновації. А в Україні фактично відсутня зрозуміла політика в галузі театру і необхідна нагальна реформа.

— Восени 2015 року в Києві створили Європейський театральний центр “Краків”. Ви були одним з ініціаторів проекту. Що вдалося зробити за цей час?

— Група незалежних театрів розробила програму щодо підтримки незалежного театального мистецтва. Один із пунктів цієї програми — відкриття театральних центрів за європейськими принципами. Тобто є театральний майданчик, де можуть працювати кілька незалежних театрів, місто бере на себе утримання приміщення і адміністрації, а на створення вистав театр заробляє сам або шукає гранти і спонсорів.

У цьому проекті зголосилося брати участь 7 театрів. Але того переформатування, яке ми пропонували місту, зроблено не було. Тобто в умовах, коли місто не утримує приміщення і адміністрацію, це стало збитковим для театрів, і більшість із них повернулася до інших майданчиків.

— Над чим зараз працюєте?

— Мої останні п'єси пов'язані з подіями Майдану і сучасними реаліями гібридної війни. Зокрема п'єса “Майдан Інферно, або Потойбіч пекла”, яку писала в Україні і Франції, є осмисленням подій Революції Гідності. Її опублікували у паризькому видавництві “Еспас д'ен Інстан” і поставив французький театр “Коллапс” у Ліоні. Це перша українська п'єса, що була опублікована і втілена на сцені у Франції. Про гібридну війну і взагалі “гібридність” і моя остання п'єса-бомба “Otvetka@ua”.

Спілкувався
Едуард ОБЧАРЕНКО

Душа і думи Валентини Різникової-Осінської добро навчилися любити

Любов ІСАЄНКО,
кандидат філологічних наук, доцент, член НСЖУ

*Сестро! Дороги у нас дороги,
Не оплатили — оплакали ми їх.
А що вузли зав'язались тугі —
Може і краще! — їх плач не
розміє.
Як мені добре, що в світі дець
ти є!
Очі, слова і слівинки святі!*
Олекса Різників

У травні 2000 року до школи № 5 у Смілі Черкаської області з'їжджалися і сходилися гості. Тут учителька-методист вищої категорії Валентина Осінська провела літературно-краєзнавчу конференцію “Шістдесятництво. Опозиційний рух”.

Учителі-філологи міста зустрічали гостей: черкашанина, письменника, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, колишнього політв'язня Василя Захарченка, одесита, поета Олександра Різникова, двічі репресованого за часів імперії, письменницю Людмилу Тараненку, народного депутата України Віктора Терена. Молодші гості — поет Анатолій Горбівненко і завкафедри літератури Черкаського університету Володимир Поліщук. Тему, яку опрацювали учні, далі розвинули й доповнили гості.

Конференція мала великий розголос, про неї писала навіть українська газета “Свобода” (США) у числі від 2.08.2000 р., бо тема шістдесятництва тоді ще стояла вельми гостро. Валентина Сергіївна Осінська проводила багато подібних конференцій. Деякі з них лягли в основу книжки “Черкащина, освячена у слові. Збірник уроків учителів Смілянщини з української літератури та краєзнавства” (вид. “Блисканиця”, Сміла, 2006). Тут представлено такі унікальні постаті, як Ю. Горліс-Горський, М. Драй-Хмара, Т. Осмачка, Н. Лівичка-Холдна, В. Коваленко, В. Захарченко та інші. На це видання були розлогі рецензії А. Горбівненка (Черкаси), Тетяни Ананченко (Одеса), Надії Максимець (Вінниця) та ін. Уроки з книжки передруковували фахові журнали і видання, зокрема “Дивослово”.

Валентина Сергіївна чимало писала на теми виховання. Так, її рецензії на чудову книжку Тетяни Ананченко “України часточка — в мені” була надрукована у кількох газетах і журналах. Така співпраця двох педагогів була дуже корисною для обох випускниць філологічного факультету Одеського (тоді ще державного) університету ім. І. І. Мечникова.

В. Різникова-Осінська закінчила українську філологію (“Філофак Одеси — диво з див” — сказав її брат, Олекса Різників) Одеського університету ім. І. І. Мечникова ще 1971 року. І все, чого там навчилася, що накопичувала за усі 40 років учительської праці, щедро віддавала дітям, учням і згодом молодшим колегам.

А шлях до слави був нелегким: її брат був двічі репресований, відбув у таборах 7 років, тож через це нагляд за нею з боку КДБ не припинявся.

Та в студентські роки це сприймалося несерйозно, бо молодість вимагала активної діяль-

ності, а не остраху. Тому постійні відвідини Одеського українського музично-драматичного театру, філармонії — це було природним і постійним. Так, одного разу, відвідавши з подругою Тетяною Ананченко концерт капели бандуристів України, познайомилися з артистами, запросили їх до гуртожитку, і студенти, що жили на Пастера, 29, чули чудові українські пісні, що лунали з дівчачої кімнати. А дружба з Лесем Харченком, що став незабаром солістом гурту “Явір”, народним артистом України і лауреатом Шевченківської премії, триває й досі. Запрошені в Київ на його весілля із солісткою хору імені Г. Верьовки світлої пам'яті Валентиною Деркач, дівчата (Валентина й Тетяна) побували не просто на шлюбній церемонії, а стали свідками театралізованого дійства, виконаного в народних традиціях учасниками весілля, — а це треба було бачити! З боку молодого — капеляни-бандуристи, а з боку молоді — хористи хору імені Г. Верьовки! Тоді ж познайомилися і з Марічкою Миколайчук, і з юною зіркою — Ніною Матвієнко та її майбутнім чоловіком Петром Гончаром.

А в Одесі Валентина брала активну участь у Народному хорі при Палаці культури зв'язку на Острівцова, 100, де буяла студентська енергія і веселощі, регулярні щорічні колядування. Де ви зараз, тодішні колядники, ворохобники Одеси-мами — Павло Гриценко, Юрко Лесюк, Михайло Піпан, Богдан Балицький, Орест Заборський, Анатолій Андрусяк, Катерина Горбняк, Надія Максимець, Сашко Могильницький, Валерій і Лариса Янкевичі? Однокурсники — Сергій Мефодовський, Тарас Шевченко, Микола Суховецький, Софія Галайко, Михайло Стрельбицький... Це все був цвіт тодішньої Одеси.

Незабутні зустрічі з Миколою Вінграновським, який знімав на Одеській кіностудії фільми, з Лесем Танюком, який ставив тоді п'єсу в Одеському українському театрі, із Миколою Холодним, який захищав диплом у нас на філфаці 1968 року, з Олексою Шеренговим, з Анатолієм Колісниченком, Валентином Морозом, Володимиром Гетьманом, Георгієм Горстом, Володимиром Яворівським, Олегом Олійниковим, Галиною Могильницькою, тоді ще молодими і сповненими “геніальних” задумів поетами й прозаїками...

Та це не заважало студентці читати і поширювати “самвидав”. До слова, тоді в Києві дівчата познайомилися з Іваном Дзюбою та з Євгеном Сверстюком, тож, вертаючись із весілля Харченків, Валентина якраз і везла чергову партію “самвидаву”. Згодом Іван Дзюба саме на її ім'я прислав на Головношту свою знамениту роботу “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, яку вона передала братові для подальшого розповсюдження.

Пережила вона обшук, коли брата заарештовували 1971 року. Їй довелося бути присутньою й на судилищі в травні 1972 року, коли судили за любов до України брата і Ніну Антонівну Строкату... А потім побувала разом із батьком на побаченні у брата в

концтаборі № 36 на Пермщині. Батькові довелося пережити подвійне хвилювання від відвідин концтабору. Бо Сергій Іванович, народжений 1907 року, був із батьками та двома сестрами і братом розкуркулений із донбаського села Різниківка саме сюди, на Пермщину, жив-поневірявся тут кілька років, поки вдалося утекти до Єнакієвого. А там він зустрів Катерину Василівну Сологуб, уродженку Вільшанського району, що на Кіровоградщині, тут вони й побралися і народили первістка Олександра.

Таке неможливо забути. Її брат написав про ці концтабори за №№35, 36, 37 такі слова:
*О тридцять п'ятий,
шостий, сьомий...*

*Це ж треба так, щоб не роки,
А пріснопам'ятні, знайомі
Концтабори! Концентраки.
В потопі лісу, іншомов'я,
Оскотеніння, лжі та зла —
По волі Бога віднайшов я
Святої людяності сплав:
Сюди імперія сплавляла
Все, чужорodne сатані,
Все, що сідало, осідало,
Не розчиняючись в ній.
Після “зачистки” і “прополки”
Свято-українських Карпат
Тут сіли золоті осколки
Козацьких відділів УПА,
Народу падала невинність,
Одвічна праведність селян,
Левка Лук'яненка левиність,
Сталевість Стуса Василя,
Невловна Чорновола ртутність,
Крицевість віри Сверстюка,
Руденка й Тихого могутність,
Сокульського і Пронюка.
Гориня Гориня розлого,
Жар Горбала, Мельничука
І Марченка, і Лісового,
Крута Красівського краса,
Світличних світлість,
що від Бога,
І Калинці — всі йшли в осад.
Сюди — Осадчий, Овсієнко,
Гриньків, Здоровий, Попадюк,
Мотрук і Ребрик, і Гайдук,
Два Мармуси, Калениченко,
Мороз і Бондар, Антонок,
Чупрій, Демидів, Сергієнко,
Сеньків, Гірчак і Мельничук,
І Чорномаз, і Берничук...*

*Усіх міцних, стійких — на випроб!
На гарт — за грати і на сніг!
Тупа імперія, не хитра,
Собі убиць кувала з них.
Під тиском товщі каламуті
У них крицевіли серця,
І вибуховість, і могуття,
Шоб її наблизити кінця.
За вампіризм, який народи
Навкруг знекровлює, в'ялить, —
Святе апостолство Свободи
Її намірене звалити!*

Тож заслужено і справедливо можна читати статтю про Валентину Сергіївну й бачити її фото у ґрунтовній книзі “Рух опору в Україні. Енциклопедичний довідник” (К.: Смолоскип, 2012. — 546 с.).

Тож не дивно, що вона є однією із засновників Благодійного фонду “Тодось Осмачка” та членом журі з присудження всеукраїнської премії його імені. Бо Тодось Осмачка родом із села Куцівка Смілянського району, а доля так розпорядилася, що день народження його — 16 травня, себто, на день раніше за Валентинин!

Є у Валентини Сергіївни багато нагород і медалей. Та особливо дорога відзнака Руху “За

На знімку: Павло Мовчан, Валентина Різникова-Осінська, Микола Жулинський у Черкасах

заслуги перед українським народом”.

До Дня Незалежності працювати було важко, бо за часів імперії дикості й зла українську мову всіляко притискали, принижували. Бували моменти, коли хотілося покинути роботу, але любов до мови, до дітей все перемагала. Тож коли Україна отримала незалежність, коли наша мова з Попелюшки почала ставати Королевою в домі своїм, настали золоті часи у роботі Валентини Осінської. Це була компенсація за роки приниження. Вона була учасницею установчого з'їзду Товариства української мови ім. Шевченка, першого з'їзду РУХу, стала не просто головою ТУМ, а основним авторитетом з українознавства у Смілі. Читала лекції з українознавства та з історії культури у військових частинах, на підприємствах. Має безліч грамот, нагород і медалей за цю роботу. А деяких колег це дратувало: “Мало того, що сама говорить по-українськи, ще и ребенка своего настраивает. Представляете, звоню ей домой, а трубку взяла дочка. Я говорю по-руськи, а она отвечает мне по-українськи!!! Я снова по-руськи, а она все равно по-українськи!!!”

А ще одна знайома дивувалася іншому: “Странно, но некоторые ее ученики, когда говорят с кем-то о Валентине Сергеевне, переходят на украинский язык! И это в русской школе...”

Так, дивно, якщо знати, що народилася Валентина Різникова у Єнакієвому 17 травня 1947 року, виростала не у Львові, а в Миколаївській області. Але не будете дивуватися, якщо почуєте, що вчилася вона у Богопільській школі № 17, знаменитій тим, що там навчалися відомі письменники — Микола Вінграновський, Віталій Колодій, Станіслав Павловський, знаменитий художник Андрій Антонок. Всі вони прекрасно знали і любили Валю, яка очолювала їхні виступи, коли вони приїздили до Богополя.

У цій школі, яка зараз має ім'я Миколи Вінграновського, прекрасно реалізувалися слова Олександра Олеся: “Рідна мова — в рідній школі”... З російських шкіл того міста не вийшло жодного письменника, навіть російського...

І ще одне має за плечима Валентина Сергіївна — це знання польської мови. Навчив її брат, коли повернувся весною 1961 ро-

ку із мордовських таборів. Потім вона поглиблювала знання в університеті. Тетяна Ананченко згадує, як вони, живучи в одній кімнаті гуртожитку на Пастера, 29, співали польські пісні відомих тоді Марилі Родович чи гурту “Червоні гітари”, чи гурту “Філіппінки” з їхньою знаменитою піснею “Валентина-твіст”, зачитувалися польськими журналами “Шпільки”, “Пшекрый” та “Горизонт”. Любов до польської мови прищепив студентам філфаку доцент Микола Володимирович Павлюк, який керував гуртком польської мови. Цей гурток відвідували студенти інших вишів Одеси, і саме тут Валентина познайомилася з медиком Анатолієм Осінським, майбутнім своїм чоловіком. А їхні діти — Мирослава і Богдан — теж закінчили цей університет. Отака прекрасна сімейність...

Тож не дивно, що пізніше Валентина Осінська стала головним спеціалістом з цієї мови у Смілі. Багато хто почав виїздити до Польщі, і їм треба було освоїти хоча б ази мови. Та кілька занять у гуртку-семінарі, створеному у школі, було достатньо, щоб у Польщі не ходили “без'язиким”. Учитель-методист вищої категорії, “Відмінник освіти України” і в цій галузі освіти була неперевершеною. Під її керівництвом діти вивчають вірші, пісні, складають діалоги, переглядають відеофільми, знайомляться з історією Польщі. Вона стала головою польської громади Сміли, не раз возила дітей до Києва в посольство Польщі, де діти перемагали в конкурсах й отримували нагороди. Наприклад, учениця 6-го класу Неля Ішук декламувала вірші польською й отримала диплом лауреата конкурсу за артистизм і виконавську майстерність. Та й самій Валентині Сергіївні консул Польської Республіки Едвард Добровольський із великим пієтетом вручив Почесну грамоту. Кілька разів учителька на запрошення посольства побувала з дітьми у Польщі.

“Ми повинні, ми мусимо дружити з Польщею, бо інакше Москва знову поглине поодинокі наші держави!” — упевнена В. С. Осінська.

Отаких успіхів досягають випускники Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, справжні патріоти, справжні трударі своєї справи, справжні красиві зовні та багаті душею Жінки України!

Свято з «Ладоньками»

14 травня Україна відзначила одне з найніжніших і найкрасивіших свят — День Матері. ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка у Київському будинку вчителя організувала і провела урочистий вечір до цієї дати.

Надія КИР'ЯН
Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Зі святом присутніх привітали заступник голови Товариства,

відповідальний секретар “Просвіти” Микола Нестерчук; заслужений працівник культури України, голова “мистецького спецназу”, голова ГО “Поступ жінок-мироносиць” Зоя Ружин; перший заступник керівника виконавчого апарату політичної партії “Патріот” Мирослав Котвицький. Словом і піснею привітали матерів заслужена артистка України Тетяна Негрій, заслужений діяч мистецтв України, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв Оксана Петрикова.

Вони відзначили важливу роль жінки, матері в суспільстві, зауважили, що українська мати

має величезну силу духу, бо витрпіла стільки трагічних подій, війни, голодомори — і не зламалася. Вона Берегиня домашнього вогнища, тепла, затишку, чудова господиня, найперша вчителька і вихователька, навчає любові до рідної землі, до рідної мови, яку віками хотіли викоринити, знищити. Це агресорам, окупантам не вдалося — значною мірою саме завдяки українським матерям. Перед матерями схиляють голови герої, їх оспівують поети у віршах і піснях. Наприклад, у відомій пісні про матір на слова Бориса Олійника роль жінки-Берегині визначено точно і влучно: “Прибрала планету, послала стежкам споришу, Навчила дітей, як на світі по совісті жити...”

І нині кожна мати своїми діями надихає патріотів, які боронять рідну землю, навчає берегти свою ідентичність, любити нашу державу, цінувати і розвивати споконвічні традиції. Тому це

свято у нас найщиріше, найтепліше і найулюбленіше.

Ведучі концерту, талановиті студенти Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка, учні Оксани Петрикової Богдан Карпук і Тетяна Куля нагадали історію виникнення свята Дня Матері. Вважають, що воно виникло ще в XVII столітті у Великобританії і називалося Материнська неділя. Цього дня кожен вважав за обов'язок подякувати своїм матерям за любов і турботу.

Це свято нині відзначають у

багатьох країнах Європи, в США, Канаді, Китаї та ін. Цього дня дорослі діти їдуть до матерів на гостину, висловлюють шану й повагу, вітають, роблять подарунки.

У США це свято почали відзначати з ініціативи дівчини-сироти з Філадельфії Анни Джарвіс. Вона протягом двох років писала листи в різні державні інстанції з проханням визнати День Матері офіційним святом. Нині День Матері в США — одне з найулюбленіших свят.

В українській діаспорі вперше відзначив це свято Союз Українок Канади 1928 року. Наступного року його вже відзначали у Львові. 1929 року впровадили святкування цього дня і на Тернопільщині. Організації “Просвіта”, “Рідна школа”, “Пласт”, “Сокіл” організовували конференції, фестивалі по всій Галичині. Відтоді День Матері відзначали дуже широко. 1939 року свято

заборонила радянська влада. А з 1990-го з допомогою патріотичних українських організацій воно повернулося в Україну, а з 2000-го, згідно з Указом Президента від 10 травня 1999 року, відзначають офіційно.

Цього вечора наших матерів привітали зразковий дитячий художній колектив Театр пісні “Ладоньки”, у чудовому виконанні якого прозвучали відомі пісні про матерів, бабусь, а також улюблені народні пісні. Художній керівник колективу, учасники якого діти від двох до шістнадцяти років — кандидат педагогічних наук, доктор філософії, доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Світлана Садовенко. Керівники: Катерина Комар, Катерина Канонішена, Олександр Садовенко. Концертмейстер Андрій Бедний. Співали солісти Амелія Підлісна, Олександр Овсієнко, Ксенія Алексєєва, Амалія Пятиго, Марія Леонова, Дарина й Марія Юрченки, Ганнуса Карпенко, Вероніка Гуленко, Вероніка Моспан.

Насамкінець Микола Нестерчук від “Просвіти” вручив виконавцям подарунки — компакт-диски із записами українських казок та пісень, а представник від батьків привітала керівника зразкового колективу “Ладоньки” з Днем Матері.

СЛОВО *Просвіти*

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2017

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 73

на 1 місяць

11 грн 46 коп.

на півроку

65 грн 66 коп.

на 3 місяці

33 грн 68 коп.

на рік

130 грн 12 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Володимир ЖИГУН

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ “Поліграфцентр” у середу.
Наклад у травні — 20 000
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

